m_educ_2025_085

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти

Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів в контексті освітньої парадигми НУШ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти –другий (магістерський)

Виконала:
студентка 2 курсу, 613 групи
Чегрен Ольга Петрівна

Керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент **Костащук О.І.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 4 від 12 листопада 2024 р.
Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З

Чернівці– 2024

АНОТАЦІЯ

Чегрен О.П. Формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів в контексті освітньої парадигми НУШ. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття ОР «Магістр» зі спеціальності 013 Початкова освіта. Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2024. 86 с.

У кваліфікаційній роботі *розглянуто* поняття «соціально-комунікативна активність молодшого школяра» (цілеспрямований процес опанування вміннями налагодження взаємодії у різних сферах життя). Визначено, що формування соціально-комунікативної активності є процесом зосередженим на опануванні соціально-комунікативними знаннями.

Доведено, що процес формування соціально-комунікативної активності молодших школярів буде успішним із дотриманням визначених нами педагогічних умов: *1) розвиток позитивної мотивації учнів до соціально-комунікативної діяльності*; *2) використання у процесі навчання інтерактивних технологій; 3) поєднання оптимальних форм та методів навчання соціально-комунікативної взаємодії.*

Ключові слова: активність, соціалізація, комунікація, взаємодія, соціально-комунікативна активність.

ABSTRACT

Chegren O.P. The formation of social and communicative activity of junior high school students in the context of the educational paradigm of the NUS. - Manuscript. Manuscript Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2024.86p.

The qualification work examines the concept of "social and communicative activity of a junior high school student" (a purposeful process of mastering the skills of establishing interaction in various spheres of life). Within the framework of the study, it was determined that the formation of social-communicative activity is a goal-directed process focused on mastering social-communicative knowledge.

It has been proven that the process of forming social-communicative activity of younger schoolchildren will be successful if the pedagogical conditions defined by us are observed: *1) development of positive motivation of students for social-communicative activity; 2) use of interactive technologies in the learning process; 3) a combination of optimal forms and methods of teaching social and communicative interaction.*

Keywords: activity, socialization, communication, interaction, social-communicative activity.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____О.П.Чегрен

ЗМІСТ

ВСТУП **4**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ **7**

1.1 Проблема дослідження в історико-педагогічному контексті 7

1.2 Сутнісна характеристика поняття «соціально-комунікативна активність» 16

1.3 Особливості формування соціально-комунікативної активності молодших школярів 26

Висновки розділу 1 33

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ НУШ **36**

2.1 Критерії, показники та рівні сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів 36

2.2 Аналіз стану сформованості соціально-комунікативної активності учнів в умовах НУШ 46

2.3 Обгрунтування педагогічних умов формування соціально-комунікативної активності молодших школярів 61

Висновки до розділу 2 ..... **77**

ВИСНОВКИ 79

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 82

ДОДАТКИ 90

Додаток А 90

Додаток Б 94

Додаток В 96

Додаток Д 99

Додаток Е 100

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі історичних перетворень нашої держави, які зачіпають більшу частину сфер соціального буття, освітні заклади та процеси навчання (виховання), формування базових компетентностей учнів є пріоритетними. Такі перетворення, що торують українську систему освіти до європейських стандартів, вимагають оптимізації закладів освіти, формування особистості молодшого школяра у відповідності до вимог соціального життя.

Соціальні, освітні пріоритети визначають особливі підходи до здійснення освітньої діяльності, покращують виховні аспекти та стан формування особистості загалом. Зазначені освітні орієнтири, так чи інакше, зосереджені на процес соціально-коумінкативного розвитку особистості, що окреслено у Законі України «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти до 2021 року, стнадартах змісту початкового навчання, Концепції нової української школи, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді – де зазначено наступне: особистість повинна формуватися як соціальна активна, ініціативна, свідома, відповідальна, із високими моральними цінностями.

Новій українській школі належить головна місія щодо вирішення поставленого завдання – психологічна адаптація дитини до навчання у школі, соціальний, фізичний, розумовий, моральний розвиток. Вагоме значення у формуванні ключових компетентностей покликана взяти на себе саме початкова школа, а саме: вільне спілкування державною мовою, бажання віднаходити та продукувати нові ідеї, досліджувати, бути ініціативним – відкритим до нового, вміння вчитися все життя, бути комунікативним, культурним та соціальним.

Початкова школа сьогодні забезпечує відповідні психолого-педагогічні умови для опанування вміннями спілкуватися у різноманітних формах діяльності, здатність проявляти себе, формування ціннісного відношення школяра до себе та інших.

Одним з надважливих видів життєдіяльності людини є соціально-комунікативна, де вона може взаємодіяти з іншими людьми, вивчати кращі зразки усного мовлення тощо. Проблема формування соціально-комунікативної активності в розрізі педагогічного вчення розкрита такими науковцями як: К. Альбуханова-Славська, І. Бех, П. Блонський, С.Гончаренко, О. Залужний, П. Зінченко, І. Зязюн, О. Коберник, В. Лозова, В. Сухомлинський та ін.

Стан дослідження проблеми. Окремі аспекти формування соціально-комунікативної активності особистості віднаходимо у працях Ю. Азарова, Л.Архангельського, Л.Гордіна, А. Зосімовського, О. Киричука, Т.Коннікової, Е. Малах, Т.Мальковської, Н. Огурцова, В. Тернопільської, Д. Фельдштейна та ін.

У наковому доробку Л. Божович, В. Мерліна, Л. Славіної,Ш. Надірашвілі та ін. представлено психологічний аспект соціально-комунікавтиної активності особистості. Такі дослідники як В. Афанасьєв, С.Вдовіна, О. Дурманенко, А. Цвєткова та ін. висвітлювали соціально-комунікативні процеси, особливості формування соціально-комунікативних навичок дітей різного віку.

Отже, важливість та актуальність проблеми зумовила вибір теми наукового дослідження «***Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів в контексті освітньої парадигми НУШ».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота виконана в рамках теми кафедри: *«Теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної освіти та професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів».*

Мета дослідження полягає в обгрунтуванні педагогічних умов формування соціально-комунікативної активності молодших школярів в контексті освітньої парадигми НУШ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1) здійснити аналіз поняття «соціально-комунікативна активність» в історико-педагогічному контексті;

2) розкрити особливості формування соціально-комунікативної активності у молодших школярів;
3) зясувати стан сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів;
4) обгрунтувати педагогічні умови формування соціально-комунікативної активності молодших школярів у контексті НУШ.

Об'єкт дослідження – процес формування соціально-комунікативної активності молодших школярів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціально-комунікативної активності молодших школярів в контексті НУШ.

Методи дослідження:

- ✓ *теоретичні* (аналіз, узагальнення психологічної, філософської, педагогічної літератури для розкриття змісту та специфіки формування соціально-комунікативної активності учнів початкової школи)
- ✓ *емпіричні (* вивчення педагогічного досвіду, анкетування, тестування, спостереження за учнями, опитування, бесіди, експермент – для визначення стану сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів).

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в уточненні змісту поняття «соціально-комунікативна активність молодшого школяра» , розкритті його змісту та структурних компонентів.

Практичне значення результатів дослідження полягає в доборі відповідного діагностичного інструментарію для зясування стану сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів; обгрунтуванні педагогічних умов формування досліджуваного поняття.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1 Проблема дослідження в історико-педагогічному контексті

Перш ніж розглядати зміст поняття «соціально-комунікативна активність», слід зрозуміти його підгрунтя, яке визначало його формування, та розширювало його суть. Звичайна соціальна активність виникла ще за часів існування первісного суспільства , коли зявились перші знаряддя праці, де люди займали соціальні ролі та проявляли власну соціальну активність.

Етап патріархату визначається тим, що зявляється спеціальна активність, яка зумовлена віднаходженням приомів та засобів для виживання. Вміння людини жити у соціумі межували із практичними можливостями по розподілу гендерних обовязків (Алексєєва ,2005).

Під час становлення людства науковці всіх епо глибоко досліджували питанням ролі людини у соціумі, її становленням, навчанням, звертали увагу на риси людини, її вміння та задатки.

Так, французький гуманіст Ф.Рабле, розумів зміст виховання у проектуванні вільних інтересів та формуванні активності людини (Андрощук,2014). М.Монтель був переконаний, що освіта виступає процесом формування інтелекту особистості, проявів її самостійності у мисленні (Андрощук, 2014).

Від рівня державних запитів, соціального змісту, світогляду суспільства – змінювався соціальний запит щодо морального та розумвого змісту людини, і, таким чином, змінювався зміст поняття «активність особистості». На думку чеського педагога Я.-А. Коменського у структурі особистості того часу були такі елементи: знання витоків знань, розуміння себе, фізична підготовка, існування Бога тощо (Бондаренко,2010). Нам видається, що лише активна людина здатна мати таку характеристику.

А.Дістерверг розумів активність як самодільність особистості, прояв самостійності, розглядав її як головну рису людини. Представник німецької педагогіки В.Лай розглядав дитину як атикну частину соціуму, а її діяльність – як реакцію на навколишній світ. Активну діяльність дитини визначав центром виховання. До головних рефлексів дитини, на перше позицію дослідник висував здатність до боротьби, адже це допомагає людині бути господарем власного життя (Бондаренко,2010).

У концепції школи як духовного центру становлення особистості дитини прослідковуються погляди педагога А.Ферєра. На думку науковця школа повинна готувати людей, які здатні застосовувати знання у практичній діяльності (Бочаріна,2013).

Американські дослідники Х. Рагг і А. Шумахер провідними принципами виховання у школі розуміли ініціативність, свободу та уподобання дитини. Дитина повинна проявляти ініціативу, бути активною. Головним мотивом навчання у школі є вироблення соціальної активності дитини (Бочаріна,2013

Зазначимо, що соціальна активність у межах історичного вчення розкривалася як соціалізація особистості. Сьогодні активно вивчаються питання, що стосуються теоретичного та методологічного оновлення освітнього змісту. Невичерпним є питання щодо проєктування відповідних умов для влючення в соціум особистості учня, формування його соціальної активності. Ваговим вітчизняним вкладом дослідження проблеми соціальної активності ми вважаємо, роботи А.Капської, В.Кременя, Н.Лавриченко, О.Савченкоа та ін.

У науковому доробку таких зарубіжних вчених як Г. Тард,Г. Гоббс, Дж. Дьюї, Е. Дюкергейм, Дж. Мід, Т. Парсонс, Ж .-Ж. Руссо, Ж. Піаже, Б.Скіннер, Л. Фейєрбах віднаходимо питання вирішення проблеми соціалізації особистості.

Під час дослідження соціальної діяльності нами було визначено її багатогранність та своєрідну структуру. Соціальну діяльність розглядаємо як певні соціально важливі дії, що здійснюються людиною або ж групою людей у різних сферах. Соціальна діяльність враховує ступені соціального

налаштування соціуму, його інтереси, погляди та суспільні цілі. Характеристикою соціальної діляьності є сконцентрованість людини, певної соціальної групи на прояв ініціативи на етапі вирішення завдання. Отож типи соціальних дій умовно можна поділити наступним чином:

- скерована дія, яка впливає на хід соціальної системи та шляхи діяльності
- певні дії, які спрямовані на врегулювання способів здійснення діяльності
- дії, які сприяють прилаштовуватися до соціальної умови
- дії інтегративні, які роблять можливим вхід людини чи групи соціальної до більшої соціальної системи (Киричук,2007).

Розкриваючи зміст та особливості соціального аспекту людини слід звернути увагу на дослідження німецього педагога П.Наторпа,який розкриття цього питання перевів у площину соціальної педагогіки. За його положеннями до предмету вивчення соціальної педагогічки слід віднести соціальні чинники виховання та умови виховного впливу соціуму (Киричук,2007).

Провідними стали також ідеї епохи Просвітництва та Нового часу щодо значення та ролі соціуму та його впливу на особистість. Тогочасні педагогічні дослідження підкреслювали середдовище, у якому проживає людина, його вплив на неї та взагалі соціалізацію особистості. Нам видається, це є досить важливим для розкриття змісту поняття «соціалізація», та, таким ичном, поняття «соціальна активність».

Відповідно, наукові праці Дж. Локка, Ж. -Ж. Руссо, І. Песталоцці зосереджені на вивченні матеріалу щодо системи виховання у соціумі, що має допомогти особистості достойно та вміло прилаштуватися до різноманітних соціальних умов (Бондаренко,2010).

Дослідженням понять «соціалізація», питан6ня щодо виховання соціального, його особливостей, займалися такі вчені як І. Оберлі, Р. Оуен, Ф. Фребель, що , у своїх працях, розквривали характеристики проєктування виховного соціального простору. Для науковців першочерговим було вирішити питання щодо створення цілісної системи виховання у межах

держави; описати перспективи особистісного розвитку; уникнути поілтизації у вихованні; розкрити ролі з метою соціалізації особистості у соціумі.

Епоха Середньовіччя розкрила сторону соціального виховання, що стосується розвитку суспільства тогочасного – заборона радощів земних. Цей період був характерний тим, що приділялася увага аскетичному вихованню, поірливості, авторитарного стилю. Вважалося, що такий підхід дозволить позитивно впливати на соціальну позицію людини, її взаємодію із соціумом (Бондаренко,2010).

Аналіз наукових праць та доробку вчених багатьох історичних епох з питання «соціалізації», «сціальної активності», довзолив нам прослідкувати безпосередній звязок цих категорій із поняттям навчання та виховання. Соціум, якщо людина у нього включена, таки чи інакше впливає на її виховання, процес навчання, розвиває її позитивно/негативно. Проте виховання, навчання, яке людина черпає із сімї, школи, виробляє індивіда, що здатен через власні цінності впливати на соцціум, у якому проживає.

Отже, людина стає соціально збалансованою у межах соціального сприйняття. Для реалізації власних соціальних цілей людина використовує мовдення, користується своїм лексичиним запасом, мімікою, жестами, застосовує індивідуальну мовдленнєву спроможність. Єдність соціальної активності людини із правильним застосуванням комунікативних навичок, які під час соціалізації, таки чи інакше розкривають таку категорію як «соціально-комунікативна активність».

На нашу думку, психоаналітична система З. Фрейда і «особистісного контролю» Е. Еріксона значно вплинула на зміст та ноповнення поняття «соціально-комунікативна активність». Дослідники розглядають малу дитину як істоту соціальну, яка має природжені інстинкти: Ід – енергія, яка підживлюється потягом до задоволення; Ега – енергія, що контролює поведінку людини; Супер-ега – енергія, яка забезпечує реалізацію оціночної та моральної функції, дає соціально-комунікативній активності трішки сукперечливого характеру. Це впливає на формування стосунків пасивного характеру (Лавриченко,2006).

Представники французької філософії, на відміну від американців, є більш прогресивними у питанні вивчення соціально-комунікативної активності, її визначення складається із поєднання взаєморозумінь, взаємовідношень із соціумом, де людина взаємодіє. Такі міркування стосуються вчень соціолога Ш.Лова, який соціально-комунікативну активність у межах педагогічних вимірів, трактує як процес соціального виховання. На думку науковця, людина для опанування соціально-комунікавтиною активністю має поступово усвідомлювати різні соціальні ролі, перебувати у різноманітних позиціях щодо соціального процесу, що дасть зрозуміти стилі та моделі соціальних цінностей.

Питання щодо вияву соціально-комунікативної активності віднаходимо, також, у працях вітчизняних дослідників. Зокрема А.Капська, яка питання соціалізації особистості визначає через активну взаємодію людини та соціуму.

Як переконує дослідник Н.Лавриченко, соціалізація є педагогічним процесом, який має відбуватися у правильному напрямку з метою формування соціальної впевненості людини, як умови опанування соціальним досвідом (Лавриченко,2006).

Український філофос М.Лукашевич визначає поняття «соціалізація» як формування людини, що сприяє набуттю нею чітких соціальних норм, збагачує важливими соціальними цінностями. Під час соціалізації особистість вчиться грамотно розумітися у налаштуванні соціальних стосунків, усвідомлює чіткі норми поведінки, має змогу вивчати провідний саоціальний досвід від інших поколінь (Лукашевич,2010).

Вважаємо, що виникення та становлення поняття «соціалізації» стосується формування поняття «соціально-комунікативна активність». Трактування поняття «соціально-комунікативна активність» визначається різносторонністю соціалізації та виявом різноманітних форм. Нам імпонують міркування Д.Бернала, який говорив про дане поняття як багатоаспектне, що повязане з багатьма іншими властивостями структури особистості. Виникає ряд труднощів щодо чіткого трактування категорії соціально-комунікативної активності, адже вона часто мінялася у залежності від тих змін, які відбувалися

у соціумі та від потреб особистості, її вміння комунікувати та налагоджувтаи комунікативний процес згідно вимог та норм суспільства. Саме тому трактування досліджуваного поняття вимагає більш ширшого розуміння його наукового змісту.

Наукові трактування досліджуваної дефініції визначаються ступенем вивчення наукової теорії та практики, вони міняються, доповнюються, розкриваються ширше у відповідності розвитку соціуму.

Під час вивчення поняття соціально-комунікативної активності вважаємо за необхідне розкрити теоретичні аспекти соціального вчення американського дослідника А.Бандури, який говорить про важливість врахування не тільки індивідуальних поривів особистості на шляху формування соціально-комунікативної активності, але й враховувати теоретичні складники соціального процесу. Такі переконання доводять цінність сприйняття процесу формування соціально-комунікативної активності (Муштукова, 2014).

У визначенні змісту поняття «соціально-комунікативна активність» дослідники розкривають сторони та специфічні характеристики, що відрізняються за змітсом, метою, яка є у дослідженні. Соціально-комунікативна активність – це входження людини у соціум, будь-який соціальний інститут, психологічна адаптація особистості. Під час теоретичного аналізу проблеми, ми зрозуміли, що адаптація тісно повязана із активністю та проявом ініціативності людини. Значна кількість наіковців говорять про те, що людська психіка від народження вже є соціальною та, під час розвитку та становлення людини, впливає на неї та й людина впливає на середовище, у якому перебуває. Отже, цей процес є двостороннім: є взаємодія впливу людина на середовища те середовища на людину.

Категорія «соціально-коумінкативна активність» зачіпає та інтегрує у собі ряд понять, вона розкриває процес , де людина є передумовою суспільного розвитку та є результатом , який демонструє єднання субєктивного і обєктивного, зовнішнього і внутрішнього, тобто вю багатогранність, складність взаємодії людини та суспільства. Ця багатогранність свідчить про те, що

процес станволення людини має на меті провідну роль діяльності. Активність особистості стаиться на притивагу зовнішнім чинникам впливу на неї.

Визначаємо, що процес ефективного опанування соціально-комунікативною активністю відбувається тоді, коли особистітсь успішно адаптувалася у соціумі, зрозуміла себе у ньому, здатна робити психологічний опір на ті процеси, які суперечать особистісному становленню та самоствердженню. Соціально-комунікативна активність є багатограннм процесом становлення, розвитку двох сторін: якщо особистість не усвідомлює соціальні умови, не приймає їх, - тоді вона не здатна проявити свою соціальну активність, та не може впливати на соціум.

Опанування соціальним досвідом є неможливим без прояву активності людини у різних аспектах діяльності. Керуючись принципами діяльнісного підхлду людини, її активності, дослідники Г. Андреєва, Т. Алавідзе, Є.Антонюк пояснюють соціально-комунікативну активність як двосторонній процес. Проте зауважимо, що людина вивчає соціальний досвід через адаптацію у соціумі та відтворення всієї системи соціальних звязків у включенні у соціальне життя. Таке трактування є найбільш затребуваним у межах соціальної психології.

Отож соціально-комунікативна активність, з позиції принципу діяльності, є процесом взаємодії людини із соціумом, в результаті чого утворюється певна історична форма такого взаємозвязку. Соціальність людини – це ітсоричне явище, адже його підгрунтям виступать певні історичні умови діяльності, що диктують умови направленості властивостей та якотсей людини (Твердохлєб,2007).

Соціально-комунікативна активність дозволяє людині більше дізнатися про потенційні можливості свого інтелектуального, психологічного та фізичного становлення, зростання та досягнення успіху у тих пианнях, які є пріоритетними для неї.

Дослідники переконані, що людина від свого народження починає набувати соціальної належності та стає соціальною. Однак цей процес не завжди є позитивним, бо дитина не завжди зростає у сприятливих умовах. Ми

вважаємо, що соціальні умови, у яких відбувається ставнолення особистості , набуття нею комунікативних соціальних навичок, ті, які є сприятливими /позитивними. Негативні соціальні умови призводять до того, що дитина потрапляє у групу ризику ,називаємо ці умови асоціальними. З метою уникненння асоціальних умов, дитина змалечку повинна перебувати у любові та опіці батьків, вивчати цінності соціуму через взаємодію з предметами, іграшками, ігрову діяльність - тобто виконання соціальних дій, що ведуть до набуття соціального досвіду. Далі дитячий світ розширюється, зявляється все більше людей у полі зору дитини – вона починає усвідомлювати нові соціальні ролі; виробляють початкові уявлення про соціум, виробляється самооцінка. Дитина починає відкривати світ, розуміти певні соціальні процеси, оцінювати різні сфери життя.

Молодші школярі вчаться розуміти принципи моральних стосунків та норми перебування у соціумі. Під час соціалізації учні усвідомлюють певні способи поведінки, цінінсно-моральні норми, які згодом стають для них соціальним орієнтиром. Від початкових соціальних, комунікативних уявлень, від усвідомлення соціальних норм залежить успішність процесу формування соціально-комунікативної активності.

З метою більш ширшого розкриття історичного аспекту поняття «соціально-комунікативна активність» ми звернули увагу на дослідження А.Анреєвої (2013), яка виділяє три області, де розкривається зміст формування соціально-комунікативної активності людини: діяльність, спілкування та самосвідомість. Сфера діяльності постійно розширюється під час соціально-комунікативної активності, зміна діяльності вчить людину краще розуміти соціальні ролі. Молодші школярі у нових видах діяльності через спілкування вивчають форми комунікування. Через соціально-коумінкавтиний досвід відбувається формування самосвідомості, що призводить до розвитку людини.

Під час дослідження процесу формування соціально-комунікативної активності ми звернули увагу на педагогічний досвід В.Сухомлинського, який говорив про важливість духовно-морального виховання дитини, її вміння протистояти моральним негативним проявам. Педагог наголошував, що для

молодших школярів вагомого значення набуває соціалізація, вміння влитися у шкільний колектив, звикнути до вчителя. Адже, людина формується тільки під через поцеси комунікації. Особливого значення тут набуває розвиток особистості на шляху розуміння соціальної реальності, що є основою для вироблення власної системи пинципів, змістів та переконань. Все це покликано допомогти дитині легко ввійти у соціальні процеси, вміти розрізняти негативні і позитивні складові та відбирати комфортні умови для соціалізації.

Соціально-комунікативна активність людини є важливою, на етапі коли вона продуктивна та активна (виробляє чіткі соціальні стосунки, що приносять користь та задоволення). Дослідниця В.Мухіна розкриває процес формування соціально-комунікативної активності – як розуміння людини у культурі, тоід як вона соціально активна, здатна опанувтаи не тільки соціальними явищами, але й мислить критично, вміє підлаштуватися під соціальне оточення (Мухіна,2009).

Цікавими нам видаються дослідження Є.Сколова, який пропонує стурктурні компонети соціально-комунікативної активності:

- ✓ гомінізація (єдність особистості із своїм родом)
- ✓ адаптація соціальна (розуміння соціальних стереотипів, вироблення соціального характеру, усвідомлення суспільних цінностей)
- ✓ інкультурація (розуміння культурного надбання, поповнення власного духовного світу)
- ✓ інтерналізація (становлення системи мотивів, інтересів, цінностей, витроблення відчуття власної ідентичності) (Коберник,2018).

Соціально-комунікативна активність виступає: спроможністю людини до вияву ініціативності у певних соціальних ситуаціях, стосунках з іншими; вмінням особистості реалізовувати соціальні стосунки, регулювати соціальні процеси, обмінюватися інформацією, здійснювати вплив на інших людей.

За своїм змістом соціально-комунікативна активність – це процес активного психологічного включення дитини у різноманітні соціальні групи, її спроможність налагоджувати взаємодію через розуміння норм, цінностей та

ідеалів. Провідним фактором соціально-комунікативної активності є її соціальна діяльність, що проявляється під час гри, навчання, спілкувнаня, праці. Соціально-комунікативна активність скеровує продуктивну самореалізацію людини.

Отже, ми дійшли висновку, що соціально-комунікативна активність проявляється через розуміння історичного станволення даного поняття, та єдністю соціальних звязків, відношенням до цих звязків та особистісними спроможностями сприйняття. У межах цього трактування, процес формування соціально-комунікативної активності слід розуміти як розширення людиною коло спілкування та діяльності, як спосіб саморозвитку, самоствредження та вироблення власної соціальної позиції.

Здійснений нами історичний аналіз дотичних понять дослідження «соціальна діяльність», « соціальна активність», «соціалізація» дозволяє усвідомити витоки та всю багатоаспектність ключової дефініції «соціально-комунікативна активність». Адже науковці кожен по своєму розглядали визначені поняття, їх складові, відкривали важливі елементи соціальної діяльності, соціалізації чи соціальної активності. Отож, зважаючи на ці історичні співставлення поняття «соціально-комунікативна активність» з переліченими вище категоріями, вважаємо за потрібне узагальнити та розкрити зміст досліджуваного поняття у наступному параграфі.

1.2 Сутнісна характеристика поняття «соціально-комунікативна активність»

Різноманітні елементи поняття соціально-комунікативної діяльності сучасною наукою вивчаються вже тридцять років. Спрямування процесу освіти на активність школярів, їхню пізнавальну, комунікативну діяльність зосереджували увагу такі вчені, як: О. Бодальов, І. Зимня, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Тализіна, Г. Щукіна та ін.

Розкриттям соціально-коумінікативних процесів ,формування соціальних навичок та спілкування дітей різного віку займалися: В.Афанасьєв, С. Вдовіна, О. Дурманенко, О. Коберник, В.Тернопільська та ін..

Під час розкриття етимології поняття «соціально-комунікативна активність» виявляється його комплексність, багатоаспектність, звязки з іншими складовими. Досліджуване поняття потребує глибокого аналізу, розкриття структурних компонентів тощо.

Формування соціально-комунікативної активності людини висвітлили у своїх наукових працях Л. Божович, Н. Бочаріна, Л. Петько, які розкрили його як спосіб життя людини у соціумі та с показник ступеня зорієнтованості знань, здібностей, зусиль, які необхідні для реалізації інтересів, потреб.

У дослідженнях В.Киричука , соціально-комунікативна активність – це особистісне індивідуальне утворення, що складається із інтелектуальних, емоційних якостей, які виявляються у ініціативному, свідомому спілкуванні людини з іншими учасниками (Киричук,2007).

Зважаючи на той факт, що поняття соціально-комунікативна активність вивчається вже досить давно, то її формування у молодших школярів є питанням, яке вимагає грунтовного практичного аналізу. Саме тому під час розкриття досліджуваного поняття виникають певні труднощі , які стосуються учнів молодшого шкільного віку, а саме: учні перебувають в активній фазі розвитку психічних процесів, проявляють себе по різному. Активність молодших школярів – це фактор, що відповідає за особистий розвиток. За умови, коли молодші школярі прислухаються до себе, їхня активнітсь приймає форм , що негативно позначаються на їх розвитку. Виникають такі ситуації , коли дорослі власним ставленням, своєю незацікавленістю призводять до гіперактивності у дітей, що потребує\ корекції. Тому дорослі мають зорієнтовувати школярів на правильну діяльність, розширювати умови розвитку актвності.

В освітньому процесі молодші школярі повинні прагнути опанувати знаннями тими, які їм пропонує вчитель, тільки такка злагоджена взаємодія призодить до успішного вивчення суспільного досвіду. Формування

особистості школяра – це єдність біалогічного, соціального чинника та активності. Через активність відбувається усвідомлення раціональних дій дорослих, пізнання навколишнього світу, налагодження взаємодії з іншими людьми та комунікація з ними.

Починаючи з раннього дитинства активність є виконавчою: дитина постійно виконує вказівки дорослих, а вже потім починає діяти, тому важливо, щоб так дитина усвідомлювала порядок дій. Така виконавча активність потрібна для здійснення діяльності, набуття практичного досвіду, запамятовування різноманітних прийомів дій. Постійне систематичне виконання дій призводить до вироблення відповідної навички. Однак, щоб налаштувати дитину на активність, ініціативність слід вчити її самостійно вирішувати питання, проявляти новий раціональний підхід на звичні речі, - спрямовувати особистоість молодшого школяра на соціальне оточення, формувати комунікативні уміння (Ватковська,2010).

Далі перейдемо до розкриття етимологічної сутності поняття «соціально-комунікативна активність». Не дивлячись на те, що сьогодні представлено ряд досліджень які стосуються формування соціально-комунікативної активності, однак визначення даного поняття у межах формування у молодших школярів є недостатньо.

Вивчення та аналіз змісту поняття «соціально-комунікативна активність» дозволяє зробити припущення, що воно є незавершеним та інтерпретованим специфічно. Досліджувана категорія вимагає більш ґрунтовного вивчення у межах формування у молодших школярів в умовах НУШ.

Вважаємо, що розкриття поняття «соціально-комунікативна активність» потребує аналізу поняття « особистість», адже дотичні елементи досліджуваного поняття («активність», «соціальна активність», «комунікативність»), тісно пов’язані та містять калькування щодо категорії «особистість» та її структури. Отож структура особистості – єдність соціально важливих характеристик, дій людини, які керують поведінкою у діяльності та

спілкуванні. Перейдемо до розгляду лексичних складових соціально-комунікативної активності.

Визначальним у характеристиці поняття «соціально-комунікативна активність» є активність людини – спроможність виконувати дії, що виявляються у принциповості, наполегливості, вмінні відстояти свою думку, енергійності, ініціативності та інших моральних властивостях. Активність проявляється у життєвій позиції, що містить прояви відповідального ставлення до інших, демонстрування творчого підходу під час діяльності.

Так, психологи А. Петровський та М. Ярошевський визначають активність через ставлення людини до навколишнього світу та регулювання поведінки згідно соціальних норм (Радул,2013).Розкриваючи особливості внутрішньої організації активності особистості, дослідники говорять про базу, на якій тримається активність: цільова основа, мотиваційна основа, зовнішня діяльність, певні операції.

Активність молодших школярів в освітньому процесі, український педагог С.Гончаренко, подає як принцип, який потребує від вчителя проєктування процесу навчання таким чином, щоб сприяти прояву ініціативності учнів та їх самостійності у вирішенні завдань, змістовному опануванні знаннями, вироблення важливих життєвих умінь та навичок (Гончаренко,1997).

На думку Л. Орбан-Лембрик, особистість слід розглядати з опорою на поняття «соціальна роль». Таке сприйняття розкриває тільки зовнішню сторону поведінки людини. Врахування змісту зовнішніх та внутрішніх факторів, провідною, все ж таки, якістю молодшого школяра є світогляд, який дозволяє бачити реальність, накопичувати певний соціальний досвід. Через світогляд відбувається формування характеру людини, виробляється її активність ,зосереджена на закритті соціальних та комунікативних запитів.

Соціальна активність є поєднанням форм дій особистості, які спрямовані на вирішення завдань, які виникають у молодшого школяра. Дослідники Л. Кизименко, Л. Бєдна, соціальну активність трактують як цілеспрямовану діяльнітсь особистості, яка спрямована на перетворення

соціальних умов та на вироблення соціальних властивостей людини (Герлянд,2007).

У соціальному словнику віднаходимо визначення соціальної активності як якості, що визначає спосіб життя людини, яка скеровує діяльність та визначає поведінку у залежності від соціальних умво, інтересів, потреб, вияву соціальної ініціативи, вирішенні соціальних завдань, налагодження взаємодії з учасниками соціального кола. У соціальній активності розкриваються діяльні сні потреби людини: уміння, культура, знання, інтереси, бажання, вміння через діяльність сприймати світ.

У наукових джерелах представлено три головні аспекти до визначення поняття «соціальна активність»:

1) соціальна активність – це творча, ініціативна діяльність особистості, яка виступає важливою якістю, Людина , яка є соціально активною спроможна до вчинення соціальних дій, прояву ініціативності, енергійності, висловлення своїх потреб та інтересів, розуміння реальності;
2) соціальна активність – це поведінка людини;
3) соціальна активність – це якість, риса, властивість людини (Бондаренко,2009).

У ході нашого дослідження, ми зрозуміли, що поняття соціальної активності пов’язане з поняттями такими як діяльність, соціальна відповідальність, позиція життєва, спілкування, адаптація соціальна, соціалізація тощо.

Так, у межах педагогічної науки, поняття «соціальна активність» представлено як провідна якість людини, що визначає соціальні стосунки. Дослідниця Н. Анікєєва розгялдала соціальну активність як рівень вияву соціальної здатності. Ю.Азаров – як відповідальне відношення до роботи, інших людей, соціального життя, соціуму загалом.

Отже, підсумовуючи, констатуємо, що соціальна активність виступає спроможнісю людини активно проявляти себе у соціумі та налагоджувати стосунки з усіма учасниками соціуму, проявляти себе та перебувати у ролі

суб’єкта, на який зорієнтована соціальна діяльність. Соціальна активність може бути у груповій, індивідуальній, колективній, масовій формах та виявлятися у тих сферах життя, де вона потрібна (побут, праця, професія, культура, дозвілля) .

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства все більшого значення набуває скерованість людини на опанування цінностями. Покращити цей процес стає можливим, за умови формування у молодших школярів соціальної активності. Та, навпаки, для соціально активного школяра – цінності повинні бути головними. Перший шлях розкриває рушійні спонуки, цінності, потреби (підґрунтя соціальної активності), другий – визначає рівень вивчення цінностей, міру прийняття соціальних процесів.

Методологічна основа усвідомлення соціальної активності містить три функції: чуттєво-емоційна, раціональна, рольова. Учні молодшого шкільного віку розуміють цінності виходячи з тих почуттів, які у них є , від емоційного налаштування на взаємодію. Міра усвідомлення на емоціях говорить про нестійкий процес засвоєння цінностей. Знання ж дають більше можливостей для їх розуміння. Опора на вольову сферу, дозволяє створити соціальні настанови, тобто бажання школяра діяти, проявляти себе, реалізовувати власні цінності. Поєднання всіх визначених рівнів, які є віддзеркаленням психічних процесів, дозволяє засвоїти, усвідомити загальнолюдські цінності, створити певні соціальні установки. Отже, до показників соціальної активності слід віднести включення у соціум, усвідомлення ролі соціальних інтересів, розуміння власної соціальної позиції, відповідальність за здійснення соціальних дій.

Розкриття форм активності потребує виявлення соціальних проявів; включення в життя цінностей, інтересів, цілей. Під час дослідження слід спів ставити рівні сформованості форм соціально-комунікативної активності та розуміння зв’язку між ними. Провідними умовами становлення форм активності є єдність форм та їх взаємодія. Та, навпаки, активність буде неповноцінною, якщо її складові суперечать одна одній.

Далі перейдемо до розкриття наступного лексичного компонента соціально-комунікативної активності – «комунукативність» , проаналізуємо поняття «комунікативні уміння» та «комунікативна активність».

Комункація – це поняття, що розкриває соціальну взаємодію, налагодження стосунків між людьми, обмін інформацією під час спілкування. Головним завданням комунікації є вирішення спільних завдань усіх учасників комунікації (Москаленко,2008).

Дослідник А.Мудрик, спілкування визначав як чинник розвитку особистості молодшого школяра, та виділяв такі стадії вироблення комунікативних умінь: опанування навичкою спілкування, її застосування, вміння імпровізувати під час комунікації.

Провідні аспекти комунікативної активності досліджували такі вчені, О. Чернічкіна, М. Смірнов та ін. Дослідження елементів вияву комунікативної активності відбувалося через: вивчення зв’язків з індивідуальними властивостями психологічних якостей людини (Жемчугова , Є. Ільїн, Є. Коваленко); вивчення кола спілкування (Я. Коломінський).; спілкування учнів молодшого шкільного віку під час пізнавальної діяльності (Г. Щукіна).

Дослідник О.Бодальов розглядав комунікативну активність як складне психологічне утворення, яке ототожнював із поняттям «активність під час спілкування». Дослідник зазначав, що у межах психології даний вид активності розглядається як: взаємодія між людьми, прагнення налагоджувати контакти; якість у межах комунікативної діяльності, де проявляється характер людини та її відношення до результату спілкування та прагненя прикласти зусилля на вирішення різних завдань. Цей вид активності також передбачає творче самовираження людини у спілкуванні по відношенні до співрозмовника, вияв емоцій, пізнавальних почуттів та поведінки (2010).

Комунікативна активність, на думку дослідника С.Васюри, розкриває зміст взаємодії особистості у різних життєвих ситуаціх комунікування. Комунікативна активність – це спроможність особистості ініціативно будувати спілкування з іншими мовцями, виступати як автор взаємодії, само

реалізовуватися через спілкування, вносити індивідуальні пряови у процес спілкування.

Зважаючи на міркування Г.Андрєєвої, комінкативні уміння пов'язані із проектуванням стосунків та проявляються у вміння людини налагоджувати соціальні зв'язки, контролювати ситуацію спілкування та реалізовувати комунікативну мету (2005). Комунікативний процес є обміном інформацією, збагаченням знаннями, взаємодією між учасниками комунікації. Цей процес висвітлює емоційний стан співрозмовників, збагачує їх інтелектуально, емоційно, енергетично.

Вивчення структури соціально-коумнікативної активності продемонструвало те, що науковці виокремлюють такі її компоненти:

- ✓ когнітивний
- ✓ аксіологічний
- ✓ афективний
- ✓ праксеологічний (О.Киричук, Л.Петько, Г.Коберник)

Дослідник С.Тарасюк у структурі досліджуваного поняття визначає три взаємопов'язані компоненти:

- ✓ когнітивний
- ✓ аксіологічний
- ✓ афективний

Проблемі нашого дослідження щодо формування соціально-комунікативної активності молодших школярів відповідають наступні структурні компоненти:

1) когнітивний компонент
2) афективний компонент
3) мотиваційно-ціннісний компонент
4) діяльнісно-практичний компонент.

Отже, *когнітивний компонент соціально-комунікативної активності* – це компонент, що відповідає зас цоіально-комунікавтину інформацію, що зявляється у разі опанування життєвим досвідом (одержання знань про навколишню дійсність, соціальне оточення, стосунки між людьми,

особливості спілкування та налагодження взаємодії, вміння комуні кувати з різними групами людей). Когнітивний компонент відповідає за:

- соціальну-комунікативну активність через ЗУН щодо навколишньої дійсності, що далі будуть базою для розвитку в учнів соціальної активності
- досвід налагодження комунікативних стосунків у взаємодії \
- здатність демонструвати суспільний досвід
- рівень самосвідомості учнів

Афективний компонент соціально-комунікативної активності – розкриває емоційне відношення людини до процесу соціальної взаємодії (бажання опанувати вміннями спілкування, взаємодії, присутність емоційного досвіду, одержання задоволення від процесу налагодження контактів з іншими людьми, переживання позитивних почуттів у спілкуванні. Під час формування афективного компонента соціально-комунікативної активності виділяють такі завдання:

- виробити емоційне відношення до формування соціально-коумінкативної взаємодії
- розвинути емоційне налаштування на опанування вміннями міжособистісного спілкування
- сформувати позитивний досвід учнів задля закриттів потреби у спілкуванні та налагодженні соціальної взаємодії
- створити соціально-коумінкативний процес максимально комфортним, де школяр зможе відчувати себе потрібним, включеним у процес спілкування.

Мотиваційно-ціннісний компонент соціально-комунікативної активності – компонент, який містить: ціннісні орієнтації учнів , їх гуманне відношення до навколишньої дійсності, розуміння духовних надбань, які є складовою культури суспільства (любов, здоровя, праця, освіта, чесність, гідність та ін.), соціальне налаштування на прилаштування до комунікативних

умов та задоволення соціальних запитів, дотримання рівноправності з партнером спілкування.

Відповідно до мотиваційно-ціннінсого компонента соціально-комунікативної активності віднесено такі завдання:

- створення умов для розвитку мотивації учнів до формування соціально-комунікативної активності
- вироблення ціннісних орієнтацій молодших школярів
- сформувати доброзичливе ставлення до навколишньої дійсності
- створити умови для усвідомлення та прийняття моральних норм та цінностей
- виробити здатності включатися у соціальне оточення для налагодження соціально-комунікативної взаємодії та особистісної реалізації
- налагодити навички соціальної взаємодії згідно норм та принципів гуманного ставлення, моралі, рівнозначності.

Діяльнісно-практичний компонент соціально-комунікативної активності відповідає за успішне формування організаторських, управлінських характеристик людини,. Ці здібності потрібні для здійснення різних видів діяльності учнів (само оцінювання, самоаналіз, синтез, узагальнення). Розкриття діяльнісно-практичного компонента соціально-комунікативної активності вимагає сформованості наступних компетенцій:

- організаторські, управлінські, виконавські спроможності молодшого школяра
- здатність до самоаналізу, налагодження міжособистісної взаємодії
- здатність досягати поставлених цілей у межах соціально-коумнікативної діяльності.

Таким чином, здійснений аналіз структурних компонентів соціально-коумінкативної активності дозволить сформувати означену якість у молодших школярів , з урахуванням вікових особливостей цього періоду.

1.3 Особливості формування соціально-комунікативної активності молодших школярів

Становлення особистості учня молодшого шкільного віку є багатоаспектним та цілісним процесом, адже не може розвиватися тільки одна якість із переважанням певного процесу. Шлях становлення основи особистості - чіткий, змістовний, що посилює усі аспекти формування особистості, її багатогранність.

Проблемі вивчення процесу становлення особистості молодшого школяра, вироблення його головних якостей присвячені наукові доробки таких науковців, як О. Савченко, Ш. Амонашвілі, Є. Проскура, Г.Горбань, Т.Браілко, О. Люблінська, Є. Кузнєцов, С. Гаряча, М.Гордійчук, Н.Витковська, Т. Герлянд, О. Карапетрова , О.Лавроненко, Л. Сікорська та ін.

На етапі входження молодшого школяра у процес навчання в школі, головним типом його діяльності стає навчальна. Будова процесу навчання, дії, які дозволяють опанувати змістом навчального матеріалу, першочерговими мотивами та видами комуні кування вчителя з учнями, оцінками та виробленням самооцінки – є базою життєдіяльності. Під час навчання, в момент коли школярі вивчають слово, вчаться читати, використовувати підручник та інші книжки, у той момнет – відбувається посилення ролі слова, розширюються комунікативні вміння. Так, якщо на етапі формування соціально-комунікативної активності підлітків доречно було б сконцентруватися на розвитку мовленнєвих характеристик, то для учнів молодшого шкільного віку формування мовленнєвих навичок виступає базою для розвитку соціально-коумінкативної активності.

За даними дослідження Ж.Піаже , мовлення молодших школярів проявляється у наступних формах:

- ✓ монолог
- ✓ повторення
- ✓ груповий/колективний монолог
- ✓ розуміння (Волкова,2007).

Молодший шкільний вік є сенситивним етапом для формування соціально-комунікавтиної активності. Така особливість проявляється через те, що будь-яка сила впливу ззовні потрібна для виникнення реакції, вироблення риси, у межах нашого дослідження, соціально-комунікативної активності.

Процес формування соціально-комунікативної активності молодших школярів вимагає звернення уваги на індивідуалоьні та емоційні прояви учнів, їх вольові якості, на опанування ними системою морально-етичних цінностей та правил поведінки у соціумі, на тип сосунків з іншими учасниками освітнього процесу, розвиток їх самосвідомості.

Для розвитку соціально-коумінкативної активності учнів важливо щоб у них були сформовані такі психічні процеси (увага, пам'ять, розвиток сенсорний, мислення, мовлення, уява, воля, самосвідомість, емоційний розвиток, воля та ні.).

Сталий сенсорний розвиток школяра визначається:

- налагодженістю зорового сприймання, як головного чинника на етапі знайомства із навколишньою дійсністю
- опануванням сенсорними зв’язками
- посиленням планомірності, цілеспрямованості, вміння здійснювати самокерування
- розумінням сприймання та налагодження зв’язків сприймання із мовленням та процесом мислення.

Орієнтуючись на сформованість уваги трактуємо такі особливості: посилення концентрації, стійкості уваги; вироблення моментів довільності; вміння керувати певною психічною функцією орієнтуючись на сформованість мовлення та процесів пізнання. Увага стає опосередкованою, виникають аспекти після довільної уваги.

Процеси запамятування молодших школярів визначаються образністю, мимовільністю, вони є інтелектувального спрямування, об’єднують у собі мовлення та мислення. Через пам'ять словесно-зорову відбувається реалізація процесу пізнання та посилення пізнавальної сфери. У молодшому шкільному віці закладається фундамент для переходу запам’ятовування у індивідуальну

інтелектуальну спроможність , що зорієнтована на процес оволодіння різноманітними способами запам’ятовування.

Важливим для формування соціально-коумінкативної активності молодших школярів виступає процес накопичення досвіду спілкування та поведінки з іншими людьми (дорослими, однолітками), що надалі стає путівником до становлення особистості учня.

Мислення є важливим психічним процесом, який виробляється у молодших школярів. Завядки мисленню учні вирішують певні інтелектуальні завдання, розуміють чітко їх умови, опановують мовою (що зрештою дозволяє вирішити завдання), усвідомлюють причини явищ та встановлюють зв’язки між ними. Запитання молодших школярів виступають показником їх допитливості та здатністю до проблемного мислення. Учні даної вікової категорії вже здатні до встановлення нових відношень між практичною та розумовою діяльністю – вироблення практичних дій через міркування, значно посилюється чіткість та поетапність мислення, здійснюється перехід від застосування готових зв’язків та стосунків до розуміння більш склданих.

Наступним психічним процесом учнів є мовлення , яке володіє такими характеристиками:

- ✓ мовлення виступає універсальними способом спілкування
- ✓ мовлення є виразним
- ✓ присутність у мовленні логічних зв’язків та послідовності (Горбань,2002).

В учнів молодшого шкільного віку виникають міркування щодо вирішення інтелектуальних завдань, їхнє мовлення виступає прийомом пізнавання та типом здійснення довільної діяльності. Мовлення молодших школярів має власні індивідуальні характеристики: звукова, планувальна, діяльнісна, фонетична.

Такий психічний процес як уява стає довільним – бо молодші школярі створюють задуми, вміють планувати та реалізовувати плани. Уявлення переходить до форм особливої діяльності – фантазування, в учнів немає

більше бажання постійно звертатися до наочного сприйняття матеріалу для утворення певних образів.

Наступний психічний процес, який слід розглянути – це самосвідомість, сформованість якого проявляється у наступному:

- здатність до критичного мислення
- вміння оцінювати власні досягнення у певних видах діяльності
- здатність здійснювати диференційовану оцінку, самооцінку
- прояв самокритичності
- сформованість вміння мотивувати та усвідомлювати себе у часових межах (Кононенко,1998).

Згідно вольових процесів у молодших школярів формуються: протиріччя мотивів; здатність до самоконтролю; бажання проявляти вольові зусилля; вміння мотивувати інших до діяльності.

Емоційний розвиток молодшого школяра розкриває соціальні типи прояву почуттів, коригування емоцій в залежності від виду діяльності, прояв естетичних та інтелектуальних почуттів. Молодшим школярам характерні моральні оцінки та судження, у них зявляється перша моральна усвідомлена поведінка, яка визначена нормами моралі соціуму.

Формування соціально-коумінкативної активності молодших школярів вимагає сформованості певних особистісних сфер: вербальна або комунікативна, сфера само оцінних стосунків, інтерактивна сфера, мотиваційна.

Здійснений нами аналіз психолого-педагогічних джерел дозволив виділити ще чотири сфери учня, що будуть провідними у формуванні соціально-комунікативної активності:

1) інтелектуальна сфера
2) емоційна сфера
3) вольова сфера
4) соціальна сфера.

Далі перейдемо до більш ґрунтовного аналізу кожної зі сфер. Нам імпонує думка Н.Волкової, яка говорить про те, що у молодших школярів

інтелект переходить у процес якісного та кількісного розвитку. Інтелект виявляється через здатність учнів розуміти світ, вміння запамятовувтаи великий обсяг інформації, вміння розмірковувати, набувати власний життєвий досвід тощо.

Виходячи з кількісних змін інтелектуального запасу учнів виокремлюємо такі: зростання темпу усвідомлення та підвищення процесу опанування інформацією, високий ступінь запам'ятовування вивченого матеріалу. Якісні зміни проявляються у посиленні процесу пізнання учнів, їх розумінням процесів життєдіяльності. Молодші школярів чітко та швидко реагують на зміну оточуючого середовища, на новий прояв навчальної діяльності, різноманітні цікаві ситуації. В учнів активним є процес становлення особистісних характеристик, посилюється формування вольової, інтелектуальної, емоційної сфер, встановлюється спілкування з іншими людьми, що відіграють важливу роль у житті учнів.

Ми вважаємо, що крім визначених нами сфер розвитку, у процесі формування соціально-коумінкативної активності молодших школярів вагоме місце займають ще певні типи сфер. Так, соціальна сфера учнів – це віддзеркалення того як учні соціалізувалися (навчання у школі, стосунки із сімєю, соціум, орієнтація у часі та просторі). Визначеність учнів у світі зачіпає інструментальну індивідуальну сферу школяра та ті знання, які він має опанувати на певному періоді життя. Базові знання, практичні уміння учнів є ще досить уривчастими, несистематичними, адже молодші школярі спиймають їх у зв'язку з логікою життя, а не через наукове бачення.

Сферою розуміння спроможності учнів виявляти активність під час діалогу, полілогу, орієнтування на норми етикету під час спілкування – є комунікативна сфера. Для учнів вагомого значення набуває вміння проявляти ативну мовленнєву позицію. Ту ми маємо на увазі, багатство лексичного запаса учнів, знання необхідних форм мовного висловлювання, прояв виразності та багатства мовної експресії, розуміння змісту діалогічного чи монологічного висловлювання, здатність до ініціювання процесу спілкування, творчої поведінки у комуні куванні.

Молодші школярі, що мають розвинуту інтерактивну сферу, проявляють себе через здатність самостійно налагоджувати взаємодію з іншими учасниками освітнього процесу та прилаштовуватися до вимог колективу. З посиленням інтерактивної складової молодшого школяра відбувається здійснення комунікативного процесу з людьми, які входять в оточення школяра, орієнтування на поведінку інших, налаштування тісних соціально-коумінкативних стосунків. Для усвідомлення ступеня сформованості інтерактивної сфери потрібно розуміти основне співставлення ситуації розвитку, яка визначається вимогами та очікуваннями, що скеровані від соціуму (соціальна ситуація) до учня ,та, соціально-коумінкативних спроможностей учня (внутрішня позиція школяра). Таке співставлення продукує нові інтереси, мотиви, запити молодших школярів (Мурзіна, 2009).

Сформованість сфери оцінних та само оцінних стосунків молодших школярів, дозволяють їм аналізувати ставлення інших людей до себе, та розуміти своє ставлення до інших. Самооцінка учня виступає ступенем сформованості його самосвідомості, коли учень інтелектуально збагачується, він починає розуміти себе, власне буття, свої дії, мотиви поведінки, відношення до навколишнього світу. Молодші школярі, вчаться об’єктивно оцінювати себе та регулювати власну поведінку. Від рівня самоціонки учня буде залежати його поведінка, а від самооцінки – соціально-коумінкативна діяльність та ступінь вияву соціально-коумінкативної активності. Високий ступінь сформованості самооцінки у процесі ставнолення соціально-коумінкативної активності дає змогу учневі поєднувати прагнення та досягнення. З метою реалізації ефективного процесу формування соціально-коумінкатвиної активності у молодшого школяра слід виробляти новий рівень сформованості самооцінки та свідомості.

Мотиваційна складова дозволяє молодшим школярам свідомо ходити до школи, бути у нових умовах соціуму, у новому оточенні, перебувати у нових соціальних позиціях, залучатися до певного виду діяльності, перебувати у соціально-коумінкативних типах взаємодії. Мотивація – це сукупність мотивів

діяльності та поведінки. Поведінку молодших школярів визначають такі соціальні мотиви:

- цікавість до навколишньої дійсності та вміння ідентифікувати себе з дорослими людьми
- налагодження та утримання хороших стосунків між усіма учасниками освітнього процесу
- прагнення до виконання своїх цілей
- бажання бути ефективним та проявляти себе у діяльності
- процесуальні мотиви (Орлова,2010).

Рушійною силою формування особистості молодшого школяра є емоційна сфера, яка містить хвилювання учнів до нового у житті, їх сумніви, здивування від нової інформації, спілкування та налагодження взаємодії з іншими – що , надалі, стає базою для процесу формування соціально-коумінкативної активності. Вироблення моральних почуттів йде від проектування групових знанять, які дозволяють розвинути відповідальне ставлення та довірливі стосунки. Молодші школярі відзначаються високим рівнем емоційної вразливості. Для них думка вчителя є головною, що може призвсети до залежності та постійної потреби підтримці з боку вчителя. Деяким учням властивий прояв симпатії.

Успішність адаптації учнів до нових соціальних умов, також, залежать від сформованості вольової сфери. Вольова сфера відповідає за розв’язання дій, вміння уникати труднощів, вирішувати їх, налагоджувати соціально-коумнікативну взаємодію, розвивати соціально-коумнікативну активність. Сформованість вольової сфери молодших школярів дозволяє їм:

- ✓ систематизувати власну активність, регулювати поведінку
- ✓ керувати активно своєю увагою, потребаит , думкою.

Занадто сильна збудженість учнів може негативно позначитися на прояві його волі та процесах самокерування.

За прояв системи розумових дій відповідає інтелектуальна сфера особистості молодшого школяра. Інтелектуальна сфера проявляється через такі операції: пам'ять, увага, мисленя, сприймання та ін..

Отже, соціально-коумінкативна активність тісно зв’язана із соціальним та особистісним благополуччям особистості. Соціально-коумінкатвина активність потребує усвідомлення того, що молодші школярі здатні самостійно налаштувати взаємодію із собою (ресурс для себе), сімєю та соціальним середовищем та розуміти шляхи налагодження такого процесу. Для ефективного соціального включення важливо усвідомлювати норми поведінки, що є прийняті у соціумі.

Отже, на основі проведеного нами дослідження лексичних та семантичних складових ключового поняття, що розкрито у діяльнісному аспекті психологічної ,соціальної, педагогічної, філософської літерари, та основ соціальної активності, активності, соціалізації, комунікативності – ми пропонуємо визначення дефініції *«соціально-комунікативна активність молодшого школяра»* - це інтегративна властивість, що охоплює певні способи життя дитини та проявляється у саморозвитку, вмінні самостійно, ініціативно та з почуттям відповідальності налагоджувати взаємодію із навколишніс середовищем виходячи із власних потреб.

Таким чином, *процес формування соціально-коумінкативної активності молодшого школяра* – інтерпретуємо як цілеспрямований процес опанування учнями соціально-коумінкативними знаннями ми, вміннями та способами налагодження взаємодії у різних сферах життя; комунікативна та соціальна обізнаність; спроможність до здійснення відповідальної усвідомленої соціально-комунікативної взаємодії в узгодженості з власними бажаннями, потребами, цілями в контексі загальнолюдських норм та цінностей суспільства.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дослідження здійснено історико-педагогічний аналіз проблеми формування соціально-комунікативної активності молодших школярів. Зокрема, уточнено зміст та стурктурні компоненти ключових категорій дослідженян, висвітлено оснвоні характеристики формування соціально-комунікативної активності молодших школярів.

З метою розкриття інтегративної сторони поняття «соціально комунікативна активність» нами було досліджено витоки досліджуваної категорії: «соціальна діяльність», «активність», «соціальна активність», «комунікативність», «комунікативна активність» та «соціально-комунікативна активність « у змісті інших вікових етапів.

Визначено, що першооснови формування соціально-комунікативної активності молодших школярів окреслено у наукових працях Г. Тарда, Е.Дюкергейма, Т. Парсонса, Ш. Лов. На основі аналізу філософської літератури подано зміст поняття «соціально-комунікативна активність» у науковому доробку вчених Г. Гоббса, Дж. Дьюї, Дж. Локка, Дж. Міда, Ж. - Ж.Руссо, Л. Фейєрбаха, М. Монтеня,П. Наторпа Ф. Рабле.

Під час аналізу педагогічних ідей розкрито наступні складові компонети структури соціально-коумінкативної активності як: вміння розуміти себе та мати знання (Я.Коменський); прояв активності, ініціативності та самостійності (А.Дістерверг); діяльність – як реакція на навколишній світ, вироблення світогляду та особистісної активності (В.Лай); використання знань у житті (А.Ферєр).

Основний масштаб категорії «соціально-комунікативна активність» висвітлено у працях Б. Скіннера, Дж. Дьюї, А. Бандури,А. Андреєвої, Т.Алавідзе, Є. Антонюк, Л. Орбан-Лембрик; Л. Кизименко, В. Мордкович, В. Кременя, Н. Лавриченко, О. Савченко, С. Гончаренка, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

Зясовано, що соціально-комунікативна активність трактується, з однієї позиції, як соціальні впливи та відношення, з іншої – відношення до них, та власні особливості сприйняття соціуму. Соціально-комунікативна активність представлено як мотивування до здійснення соціальної діяльності, а соціальна діяльність – як бажання до застосування соціально-коумінкативної активності.

Уточнено та представлено визначення ключової дефініції дослідження *« соціально-комунікативна активнітсь»* - це інтегративна властивість, що охоплює певні способи життя дитини та проявляється у саморозвитку, вмінні

самостійно, ініціативно та з почуттям відповідальності налагоджувати взаємодію із навколишніс середовищем виходячи із власних потреб.

Подано властивості формування соціально-комунікативної активності молодших школярів: якісний розвиток інтелекту, що виявляється у спроможності інтепритувтаи навколишній світ ,памітати інформацію, міркувати; включення учнів до нової цікавої діяльності; активний розвиток індивідуальних властивостей у межах емоційноЇ ,інтелектуальної, інтерактвиної, вольової, мотиваційної, соціальної сфери та сфері оціних стосунків.

Доведено, що для формування соціально-комунікативної активності молодших школярів вагомого значення набуває розвиток таких психічних процесів: увага, пам'ять, сенсорний розвиток, мислення, уява, воля, емоційний та моральний ровитко, самосвідомість.

Формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів інтерпритувано як цілеспрямований процес опанування учнями соціально-коумінкативними знаннями ми, вміннями та способами налагодження взаємодії у різних сферах життя; комунікативна та соціальна обізнаність; спроможність до здійснення відповідальної усвідомленої соціально-комунікативної взаємодії в узгодженості з власними бажаннями, потребами, цілями в контексі загальнолюдських норм та цінностей суспільства.

РОЗДІЛ 2
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ НУШ

2.1 Критерії, показники та рівні сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів

Здійснений аналіз проблеми формування соціально-коумінкативної активності, дозволяє запропонувати наступне трактування у контексті становлення особистості молодшого школяра.

Отже, під соціально-комунікативною активністю молодшого школяра розуміємо інтегративну властивість, що зачіпає життя дитини у всіх сферах, провляється у спроможності до здійснення саморозвитку, під час якого учень може ініціативно, самостійно та з почуттям відповідальності налагоджувати взаємодію за навколишньою дійсністю зігдно власних потреб. Структуру досліджуваного поняття ми визначили через такі компоненти, як: когнівтивний, афективний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-практичний.

Ми вважаємо, що таке трактування в теоретичному аспекті розкриває дефініцію «соціально-коумінікативна активність молодших школярів». У запропонованому визначенні ми прослідковуємо вимогливість щодо процесу формування особистості. Адже це причина усвідломлення тих умов та вимоги, які слід враховувати в плані виховання учнів молодшого шкільного віку. Школа як соціальна інстанція має орієнтувати дитину у житті, бо релаьне життя – це не є сукіпність знань. Як зазначають дослідники Н.Бордовська та А. Реан, процес соціалізації дитини це не тільки передача знань про певні наукові аспекти, станволення особистості під час навчання в школі містить обовзяково: формування емоційної та інтелектуальної сфер, вироблення стійкості до подолання стресових ситуацій та впевненість у собі, формування позитивного ставлення до дійсності та розуміння інших, розвиток мотиваціїї та ініціативності, самоактуалізації ,самостійності (Тернопільська,2009).

Процес формування соціально-комунікативної активності у молодших школярів потребує врахування та сформовонасті зазначених у першому розділі дослідження психічних процесів, індивідуальних характеристик та вироблення на їх основі практичних умінь.

Для визначення рівнів сформовності соціально-комунікативної компетентності молодших школярів потрібно, для початку, окреслити критерії з відповідними показниками.

Отож, з опорою на визначені чотири складові компонети соціально-комунікативної активності, та врахування м психологічних, вікових характеристик учнів, ми окреслити критеріальний спектр.

Для зясування стану сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів нами були визначені наступні критерії з відповідними показниками:

1) *соціально-адаптаційний*
2) *когнітивний*
3) *мотиваційний*
4) *комунікативно-діяльнісний.*

Отже, до показників соціально-адаптаційного критерію сформованості соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів відносимо:

- ✓ ступінь соціальної адаптаваності учнів
- ✓ прояв активності
- ✓ самостійність та ініціативність під час діяльності.

Показниками сформованості когнітивного критерію соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів визначено:

- ✓ система знань про правила та норми поведінки у соціумі
- ✓ інформація про соціально-комунікативний процес
- ✓ знання та розуміння способів затсосування моральних принципів під час спілкування та соціальної взаємодії.

Мотиваційний критерій сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів відповідає за:

- ✓ бажання мати соціально-комунікативні знання

- ✓ прагнення опанувтаи вміннями, прийомами соціально-комунікативної діяльності.

До показників сформованості комунікативно-діяльнісного критерію соціально-комунікативної активності молодших школярів відносимо такі покзаники, як:

- ✓ досвід здійснення соціальної комунікації
- ✓ вміння працювати та налагоджувати взаємодію у колективі
- ✓ прояв самостійності, ініціативності, відповідальності під час вирішення колективних завдань.

У межах педагогічної науки прослідковується тісний звязок між рівнями сформованості умінь та мотивів, що дає змогу здійснити контроль пізнавальних дій учнів збоку вчителя. Згідно диференційованого підходу виокремлення рівнів соціально-комунікавтиної активності молодших школярів та з опорою на аналіз структури досліджуваного феномену, нами було виділено такі рівні сформованості соціально-комунікатвиної активності: *високий, середній та низький.*

Високий рівень сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів показує переважання потреби учнів у самостійних діях. Учні високого рівня сформованості соціально-комунікативної активності відзначаються високим рівнем саморегуляції, вміють діяти самостійно, сформулювати проблему, обговорити її з іншими учасниками освітнього процесу; спроможні самостійно творчо реалізовувати задуми та робити підсумки проробленої роботи. Учні такого рівня здатні вирішувтаи завдання різними шляхами, вміють включися у групову соціальну діяльність; мають соціально-комунікативні навички під час взаємодії для висунення ідей та мотивування діяльності. У молодших школярів високого рівня сформованості соціально-комунікативної активності проявляється щире задоволення від спільної творчої діяльності, самовираження. Завдання вчителя полягає в організації дій, які б створили належні умови для прояву творчого потенціалу учнів, процес самоосвіти та самовиховання. Для учнів цього рівня – соціально-коумінкативна діяльність проходить свідомо.

Середній рівень сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів відзначається проявами стійкого інтересу до здійснення соціально-комунікативних дій, тут саморегуляція є вищою за зовнішні спонукання. Через саморегуляцію, яка зростає, молодші школярі змінюють вже відомі їм шляхи соціально-комунікативної діяльності з метою вирішення завдань у нових умовах. Керування діями учнів передбачає добір вчителем соціально-комунікативних завдань у нових умовах, а допомога проявляється через вироблення зацікавленості до змістового наповнення матеріалу, який вивчається, та шляхів діяльності.

Низький рівень сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів – це рівень, на якому є управління соціально-комунікавтиними діями учнів, коли вчитель надає інтсркції та готові приклади виконання. На цьому рівні сформованості відбувається зростання позиції саморегуляції дій школярів, виникає тенденція до відбору шляхів соціально-комунікативної діяльності вже з відомих способів. Ті завдання, які вчитель обирає для усвідомлення, має бути спрямоване на застосування прийомів комунікавтиної діяльності у дещо змінених умовах. За потреби, вчитель може надати допомогу учням у вигляді поради, пригадати вже відомі способи. Вчитель постійно співпрацює з молодшими школярами, завжди заохочує їх до налагодження взаємодіяльності та актуалізує когнітивний досвід учнів. Такий ситуативний інтерес учнів до соціально-комунікативних дій дещо мотивує їх, та може бути викликаний мовою вчителя, цікавими подіями, організацією самого процесу, проявом соціально-комунікавтиної активності з боку вчителя під час спілкування з учнями.

Зазначимо, що є й такі випадки , коли молодші школярі проявляють індеферентне ставлення до навчальних дій, а вчитель демоснтрує їм зразки виконання завдань, висуває ряд вимог до викорситання. Перебуваючи під постійним впливом вчителя , такі учні залучаються до діяльності репродуктивного рівня, у них виробляються вміння до соціально-комунікативної активності. Саморегуляція школярами дій має у такому випадку тільки виконавський характер.

У залежності від типів прояву, ми виокремлюємо:

- внутрішню (особисту) соціально-комунікативну активність учнів, яка зорієнтована на станволення особистості у відповідності до запитів соціальної групи та соціуму
- зовнішню (міжособистісну) соціально-комунікативну активність , яка сконцентрована на перетворення певних соціальних одиниць та навколишнього світу (Киричук,2014).

На різних етапах свого формування соціально-комунікативна активність учнів набуває форм, які схожі до стадій формування досліджуваного нами явища. Так, нами було визначено такі стадії соціально-комунікативної активності: нульова, динамічно-прогресуюча, початкова та конструктивна. Кожна із визначених стадій трактується, як:

- ✓ ініціативне, вмотивоване, активне, вдіповідальне вирішення учнями завдань вчителя;
- ✓ самостійне віднаходження молодшими школярами способів здійснення соціально-комунікативної діяльності.

Конструктивна стадія містить хорші властивості проявів соціально-комунікативної активності. Учні мають інтерес до спілкування, вони є коумінкатвиними з іншими учасниками освітнього процесу, мають задоволення від процесу соціально-комунікативної взаємодії через демонстрування власного субєктивного досвіду, у них хорощі відносини у класі, з вчителем. У таких школярів присутнє почуття захоплення від процесу спілкування. Учні, які знаходяться на конструктивній стадії формування соціально-комунікативної активності володіють досвідом щодо певної соціально-комунікативної інформації з метою налагодження соціально-комунікативної діяльності. Молодші школярі застосовують цей досвід для налагодження взаємодії з навколишньою дійсністю, знають прийоми інтерактивного спілкування, мають інтерес до людей, які входять у коло їх спілкування.

У молодших школярів визначення цінностей виступає процесом суперечливим, не має різниці між цінностями та певними соціальними

установками. Свої уподобання вони реалізують через застосування новацій. Дитина розуміє цінності на інтелектуальному та емоційному рівнях згідно проявів волі та керується ними під час взаємодії. Молодші школярі, перебуваючи на цій стадій сформованості соціально-комунікативної активності здатні відповідати за свої дії, перебувати у певних ролях, адаптовуватися свідомо до соціальних умов життя, ініціативно долучатися до різних видів діяльності. Учні готові налагодження ініціативної, самостійної, свідомої, творчої, відповідальної взаємодії з соціумом через соціалізацію та створення соціально-комунікативного процесу. У молодших школярів сформовані на достатньому рівні вольові якості, комунікативна активність, творчий потенціал, субєктивний досвід під час здійснення соціально-комунікативної діяльності.

Рівень емоційного сприйняття молодших школярів на динамічно-прогресуючій стадій сформованості соціально-комунікативної активності визначається поверхневістю опанування цінностями. У молодших школярів є емоційний інтерес до навчлаьної, предметної, пізнавальної та соціально-комунікативної діяльності. В учнів проявляється бажання до налагодження взаємодії досить ситуативно під час емоційного розвязання завдань, деколи виявляється емоційно нестабільний прояв під час спілкування. Учні можуть відчувати захоплення від спілкування через несформований емоційний досвід та страх, невпевненість у собі, низьку самооцінку та некоректне оцінювання інших. Дана стадія сформованості соціально-комунікативної активності відзначається, також, тим, що учням властивий помірний багаж соціального досвіду, домінування впевненості та сконцентрованості на пізнанні прийомів налагодження інтерактивної взаємодії,.

У молодших школярів появляється ціннінсе відношення до ролі інтересів соціуму та певних груп; усвідомлення внутрішньої необхідності до самозміни; має місце розрив між цінінсними орієнтаціями та цінностями; діяльністю та соціальними запитами. Учні демонструють бажання до комунікування та взаємодії, яка схожа закриття запитів спілкування. Молодші школярі перебувають у активних позиціях, їх активність виконавська стає

ініціативною, яка виявляється в совітній, комунікативній, суспільній діяльності, у стосунках з іншими. У дітей періодично виникає бажання застосувати досвід, накопичені організаторські здібності через виконання завдань.

Початкова стадія сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів – це досить слабо проявлена зорієнтованість на діяльність умежах колективу, бажання закрити тільки власні потреби, непроявленість емоційного досвіду, невдоволення від комунікування та налагодження взаємодії. Молодші школярі володіють вузьким обсягом соціальної інформації, у них немає достатнього життєвого досвіду, вони не знають та не застосовують прийоми пізнання світу, мають слабкий ступінь комунікативних умінь та взаємодії, незацікавлені у пізнанні інших людей.

Мотиви спілкування на початковій стадії сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів базуються на рівні запитів простих потреб. У них ще несформована ціннісна система згідно соціального запиту, немає досвіду комунікатвиних відносин з людьми. Розуміння учнями мети діяльності, головних завдань відбувається через пояснення вчителя; має місце розрив між цінінсними орієнтаціями та цінностями учнів.

Учням низького рівня сформованості соціально-комунікативної активності властиві: виконавська активність, невміння проявляти організаторські здібності, низький рівень прояву волі, пізнавальної активності, низькі результати соціально-комунікативної діяльності. Такі школярі перебувають у соціальних ролях формально, у них немає сформованості когнітивного досвіду, який зорієнтований на соціальну, комунікативну діяльність. У молодших школярів такого рівня немає відчуття відповідальності за здійснення вчинків та дій.

Нульова стадія сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів відзначається тим, що в учнів немає емоційної зосередженості на певному виду діяльності, вони не мають бажання спілкувтаися, проявляють агресію під час задіяння їх до процесу соціально-

комунікативної діляьності, неприйняттям ситуацій взаємодії у межах колективу, небажання співпрацювати.

Когнітивний аспект цієї стадії містить: брак інформації щодо формування соціально-комунікативної активності, бідний життєвий досвід, відсутність простих умінь налагодження комунікатвиного процесу чи вияв негативних стереотипів, прояв негативного відношення до учасників спілкування, застосування у спілкуванні ненормативної лексики. Такі учні зосереджені на власному внутрішньому світа та є комунікативно невмотивованими, вони не виявляють інтересу до світу, немають сформованої системи цінностей згідно норм соціальної комунікації, не усвідомлюють мету діяльності, не мають бажання до дотримання умов та норм навчання, виховання.

Прояв дільнісно-практичного компонента цієї стадії сформованості соціально-комунікативної активності містить такі характеристики: непрояв виконавської активності , невикористання організаторських умінь. В учнів немає вияву вольових якостей, у них відсутність резльтатів налагодження соціально-комунікативної взаємодії. Компетентнісна база учнів, як основа творчого виявлення, не формується в усталених умовах життя та під час навчання. У молодших школярів немає соціальних ролей, у них несформовані вміння сумспільної , трудової діяльності згідно запитів свого «Я», не виражене відчуття відповідальності на свої дії.

Методологічну структуру соціально-комунікативної активності молодших школярів подаємо нижче у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Методологічна структура соціально-комунікативної активності молодшого школяра

Компоненти	**Критерії**	**Показники**	**Рівні**	**Стадії**

Афективний	***Соціально-адаптаційний***	Рівень соціальної адаптованості молодшого школяра, його активності, незалежності у проявах діяльності	***Високий*** (стійка соціально-комунікативна активність з перевагою у діяльності елементів творчості)	***Конструктивна*** (особиста соціально-комунікативна активність в діяльності)
Когнітивний	***Когнітивний***	Оволодіння системою знань про норми та правила поведінки, про соціально-комунікативний процес, про актуальність використання відповідних моральних принципів у процесі спілкування та соціальної взаємодії	***Середній*** (стійка соціально-комунікативна активність учняз ситуативними творчими елементами.	***Динамічно-прогресуюча*** (самостійне знаходження молодшими школярами вирішення проблемної ситуації; повне або часткове її здійснення)

Мотиваційно-ціннісний	***Мотиваційний***	Прагнення отримати соціально-комунікативні знання, бажання оволодіти уміннями, навичками соціально-комунікативної діяльності	***Низький*** (ситуативна, нестійка соціально-комунікативна активність молодшого школяра)	***Початкова*** (ініціативне, внутрішньо вмотивоване, відповідальне виконання молодшими школярами завдань педагога)
Діяльнісно-практичний	***Комунікативно-діяльнісний***	Практичний досвід соціальної комунікації, здатність до співпраці у колективі, самостійність, ініціативність, відповідальність у здійсненні колективної справи	***Нульовий*** (відсутність ініціативних проявів, пасивність, незацікавлення процесом спілкування)	***Нульова*** (відсутність ініціативних проявів, пасивність, незацікавлення процесом спілкування)

Таким чином, визначені нами критерії сформованості соціально-комунікатвиної активності молодших школярів з показниками, та відповідними рівнями, робить можливим процес зясування стану сформованості досліджуваної категорії у молодших школярів, чому й присвячений наступний параграф.

2.2 Аналіз стану сформованості соціально-комунікативної активності учнів в умовах НУШ

Наступним кроком нашого дослідження було зясування стану сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів в умовах Нової української школи. Виходячи з мети та визначених нами завдань дослідження – було здійснено констатувальний експеримент рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів.

Отже, до експериментальної роботи були залучені учні 4-их класів Лопушнянського ліцею Вижницького району Чернівецької області. Вибірка склала – 54 учні.

Початок констатувального експерименту ознаменувався вирішення *ряду завдань:*

- виокремити рівні сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів
- зрозуміти причини, що впливають на процес формування соціально-комунікативної активності молодших школярів
- обгрунтувати оптимальні педагогічні умови, що дозволять підвищити рівень ефективності процесу формування соціально-комунікативної активності учнів початкової школи.

Метою експерименту – є зясуваннння стану сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів.

Під час вибору пакету діагностичних методик нами було враховано вікові та індивідуальні характеристики учнів початкових класів, властивості формування соціально-комунікативної активності та вплив визначених умов на хід результатів дослідження.

Експериментальна робота здійснювалася згідно визначених мети та завдань. На початку роботи із вчителями , які долучилися до експерименту, ми провели бесіду, де обговорили питання формування соціально-комунікативної активності молодших школярів.

В ході дослідження проблеми формування соціально-комунікативної активності молодших школярів ми використали наступні методики та методи:

1. *Дослідження когнітивного критерію сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів:*
   - ✓ тест «Міркування про життєвий досвід» (автор Н.Щуркова, адаптовано Т.Павловою)
   - ✓ педагогічне спостереження
2. *Дослідження мотиваційного критерію сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів:*

- ✓ метод спостереження
- ✓ методика вивчення мотивації навчання (автор М.Гінзбург)
- ✓ анкета для дослідження ступеня шкільної мотивації учнів (автор Н.луканова)

3. *Дослідження соціально-адапатційного критерію сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів:*
   - ✓ методика дослідження соціалізації особистості школяра М.Рожкова
4. *Дослідження комунікативно-діяльнісного критерію сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів:*
   - ✓ методика «Рукавичка» (вивчення стосунків молодших школярів з однолітками та дослідження комунікативних вмінь, автор Г.Цукерман) (див. табл.. 2.2).

Під час спостереження за молодшими школярами ми виявили рівень їх активності, наша увага була звернена на емоційну зацікавленість школярів процесом навчання; як вчитель заохочує їх до взаємодії; які емоції є пріоритетними; як проходить процес саморегуляції учнів своїх дій.

Таблиця 2.2

Діагностичний інструментарій для перевірки рівня сформованості показників визначених критеріїв сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів

Критерії	Показники	Методики та методи
Соціально-адаптаційний	Рівень соціальної адаптованості молодшого школяра, його активності, незалежності у проявах діяльності.	Методика для вивчення соціалізованості особистості учня М. Рожкова.
Когнітивний	Оволодіння системою знань про норми та правила поведінки, про соціально-комунікативний процес, про актуальність використання відповідних моральних принципів у процесі спілкування та соціальної взаємодії.	Адаптований варіант тесту «Міркуємо про життєвий досвід» для молодших школярів (складений доктором педагогічних наук Н. Щурковою, адаптований В. Івановою, Т. Павловою, Є. Степановим) та метод педагогічного спостереження.
Мотиваційний	Прагнення отримати соціально-комунікативні знання, бажання оволодіти уміннями, навичками соціально-комунікативної діяльності.	Методика дослідження мотивації навчання у першокласників М. Гінзбурга та анкета для оцінки рівня шкільної мотивації в учнів 4-их класів Н. Лускановой, метод педагогічного спостереження.
Комунікативно-діяльнісний	Практичний досвід соціальної комунікації, здатність до співпраці в	Методика «Рукавички» Г. Цукерман з вивчення стосунків дітей з ровесниками та комунікативних умінь,

	колективі, самостійність, ініціативність, відповідальність у здійсненні колективної справи.	метод педагогічного спостереження.

Отже, рівень сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за *соціально-адаптаційним критерієм* з відповідними показниками визначався за діагностичною методикою вивчення процесу соціалізації учнів (автор М.Рожков) (додаток А).

Мета методики – дослідити рівень соціальної адаптації учнів, їх активність, прояв незалежності, самостійності, ініціативності під час виконання певних дій, встановлення ступеня моральної вихованості учнів.

Молодшим школярам було запропоновано відповідні завдання по методиці: прослухати або ж прочитати 20 тверджень, дати їм оцінку з точки зору аналогічного мислення щодо них за такою шкалою:

4 – заджди

3 – майже завжди

2 – іноді

1 – дуже рідко

0 – ніколи.

Учні самостійно формулювали відповіді на запитання, під час заповнення бланків вчитель допомагав. Середній рівень соціальної адаптації учнів визначався, коли всі оцінки першого рядка були додані, потім поділені на пять. Оцінювання рівня самостійності відбувалося через анлаогічні операції із другим рядком. Бал за соціальну активністть учнів визначався також за третім рядком. Гуманістичні прояви учнів , їх моральні норми оцінювалися за даними 4-ого рядка.

У разі, коли одержаний нами коофіцієнт , був більше трьох, ми констатували високий рівень соціальної адаптації учнів. Коли ж – менше трьох, це дорівнювало середньому рівню адаптації. Низький рівень

соціалізації мололших школярів оцінювався двома балами. Коли ж балів було менше двох – можемо стверджувати, що в учнів нульовий рівень соціальної адаптації.

Отже, проведене нами педагогічне спостереження за молодшими школярами, використання діагностичної методики вивчення процесу соціалізації учнів (автор М.Рожков) щодо зясування рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів за соціально-адаптаційним критерієм дозволило одержати такі результати (див. таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Оцінка рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за соціально-адаптаційним критерієм

Рівні	**Показники**	
	абс.	**%**
Високий	6	11,11%
Середній	20	37,0%
Низький	28	46,29%

За даними таблиці 2.3 – високий рівень сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за соціально-адаптаційним критерієм притаманний 13,1% опитуваних. Такі школярі відзначаються проявом постійної зацікавленості під час спілкування, вони енергійні, комунікують з однокласниками, у них відсутній страх під час спілкувнаня з дорослими, мають чітку життєву позицію, що проявляється у переважання творчого підходу до вирішення навчлаьних завдань, побудові соціальних обставин. Молодші школярі з високим рівнем прояву соціально-адаптаційного критерію демонструють, також, високі показники результативності щодо вияву загальнолюдських ціннотсей, вони хочуть спілкуватися та надихаються від цього процесу. Учні такого рівня – одержують зодоволення від комунікування, завжди підтримують хороші стосунки з усіма учасниками освітнього процесу.

Щодо середнього рівня сформованості соціально-коумінкативної активності за соціально-адаптаційним критерієм: таких учнів – 35,7 % , які характеризуються зацікавленістю до процесу спілкування періодично. У таких школярів ступінь емоційного відношення до дій та комунікування містить поверхневе опанування цінностями, хоча й досить яскраво. Учні цієї групи володіють перідичним почуттям захоплення від злагодженої взаємодії через брак життєвого досвіду, прояв невпевненості у власних силах.

Молодші школярі мають занижений рівень самооцінки та у них невірне оцінювання інших, вони відчувають страх у незнайомих ситуаціях.

Що ж до низького рівня сформованості соціально-комунікативної ативності учнів за соціально-адапатаційним критерієм (51,2% респондентів) – то, таким учням властиві нестійкі комунікативні виявиЮ вони не проявляють емоцій під час спілкувнаня та не зорієнтовані на самодіяльнітсь та комунікативну діяльність; брак життєвого досвіду.

Результати за даними методики, також, подано на діаграмі (див. рис. 2.1).



Рис. 2.1 Динаміка рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за соціально-адаптаційним критерієм

Наступним критерієм сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів є когнітивний.

Отже, когнітивний критерій сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів передбачав розуміння учнями системи знань про правила та норми спілкування та поведінки, усвідомлення вимог до

процесу соц3іально-коумінкативної взаємодії та значимості застосування відповідних моральних правил під час спілкування.

З цією метою нами був використаний тест « Міркування про життєвий досвід» (автор Н.Щуркова, адаптовано Т.Павловою) (Додаток Б). (Матвієнко,2013). Умови проведення даного тесту вимагали повної тиші у класі. Учням було роздано аркуші, потім зачитувалася питання так, що головс та експресія вчителя не впливала на відповідь учня. Молодшим школярам потрібно було вибрати той один варіант та відзначити його зірочкою у графі. Питання тесту були наступні:

« *У тебе на шляху твій однокласник. Ти хочеш пройти. Якими будуть твої дії?»*

«Твої сусіди мають переїхати в нову оселю. Вони вже похилого віку»

«Твій вчитель просить тебе виконати спільне завдання, ати не маєш бажання. Які ти вчиниш?» та ін..

Зміст запропонованих запитань дозволяє зрозуміти рівень сформованості соціально-комунікативного досвіду молодших школярів. Далі відбувається підрахунок кількості обраних учнями та переводиться у співвідношення відстокове до загальної кількості школярів. Згідно до кожної графи відбувається підрахунок числових значень, що розкривають рівень сформованості певної позиції, ступеня вихованості. Показником, який є свідченням не сформованості досвіду здійснення соціально-коумінкативної взаємодії виступає надлишок числових відборів, де не виявлено переваги.

У таблиці 2.4 подано узагальнені дані щодо рівня сформованості соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів за когнітивним критерієм.

Таблиця 2.4

Оцінка рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за когнітивним критерієм

Рівні	**Показники**	
	абс.	**%**

Високий	6	11,11%
Середній	20	37,03%
Низький	28	46,29%

Отже, за результатами діагностування рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за когнітивним критерієм, які подані у таблиці 2.4 визначаємо: молодші школярі, яким притаманний високий рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності за когнітивним критерієм володіють достатнім обсягом соціальної інформації щодо налагодження соціально-комунікативної взаємодії, вони активно застосовують прийоми розуміння навколишньої дійсності та засоби інтерактивного спілкування; вони виявляють інтерес до співрозмовників, які перебувають у полі їхнього зору.

Молодші школярі середнього рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності за когнітивним критерієм відзначаються наявністю помірного рівня соціального досвіду, вони впевнені та зосереджені ні на різних прийомах пізнання світу, виявляють інтерес до однолітків не на ступені корисливості, а на рівні міжособистісної комунікації з метою підтримки хороших стосунків.

Низький рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за когнітивним критерієм характеризується досить низьким обсягом знань, малою кількістю життєвого досвіду, незнанням та невмінням застосовувати шляхи пізнання світу. Учням із низьким рівнем сформованості соціально-коумінкавтиної активності за когнітивним критерієм властивий низький рівень практичних умінь здійснення комунікавтиної взаємодії. Такі школярі не мають навичок налагодження комунікації з іншими учансикмаи освітнього процесу.

Зафіксовані результати вивчення рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за когнітивним критерієм також подано на рисунку 2.2.

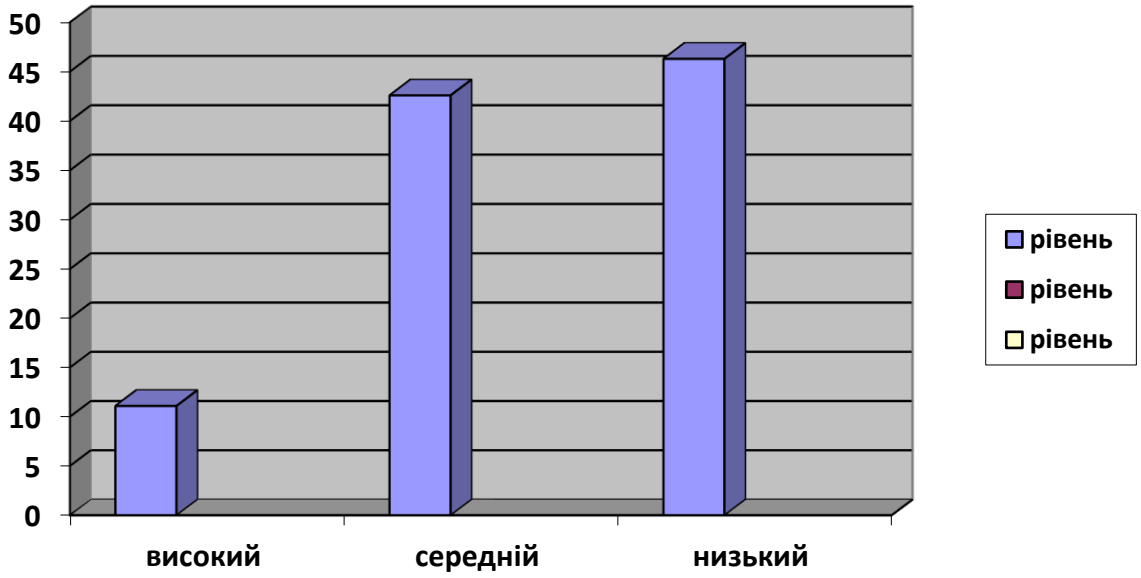


Рис. 2.2 Динаміка рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за когнітивним критерієм

Далі перейдемо до вивчення особливостей рівнів сформованості соціально-комунікавтиної компетентності молодших школярів за *мотиваційним критерієм* (бажання знати, вміти та мати практичні навички здійснення соціально-комунікавтиної діяльності).

З метою вивчення рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за мотиваційним критерієм ми використали методику вчинення рівня мотивації учнів (автор М.Гінзбург) та провели анкетування для оцінювання ступеня шкільної мотивації (автор Н.Лусканова) (додаток В).

За результатами методики вивчення рівня мотивації учнів (автор М.Гінзбург) ми провели оцінювання типів мотивів, що визначають поведінку учнів під час навчання. Молодшим школярам треба було обрати три вибори згідно ситуацій, що пропонував вчитель. Учні робили власний вибір ситуацій: далі вираховувалася кількість балів. Так, зовнішній мотив навчання оцінювався – 0 балів; мотив навчання – 5 балів; мотив позиційний – 4 бали; соціальний мотив – 3 бали; бажання учнів ходити до школи – 2 бали; учень має ігровий мотив навчання – 1 бал відповідно.

Дана методика проводилася індивідуально з учнями. Анкета автора Н.Лускановї на визначення рівня шкільної мотивації містила запитання з варіантами відповідей, одну з яких школяр мав обрати. Питання були такі:

« Як ти ставишся до школи?»

«Тоді до вподоби , коли у вас немає з певних причин уроків?»

«Ти хотів би, щоб у школі були тільки перерви?» та ін..

Учням слід було обрати той варіант відповіді та номер ввести у таблицю (додаток Д). На етапі інтепритування результатів анкети ми могли визначити переважаючі мотиви кожного учня. Свідченням не сформованості мотивації учнів до навчання є відсутність тих переваг, які є у навчанні. За результатами даних діагностик ми визначили рівні сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за мотиваційним критерієм, що подано нижче у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Оцінка рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за мотиваційним критерієм

Рівні	**Показники**	
	абс.	**%**
Високий	4	7,40%
Середній	20	37,03%
Низький	30	55,5%

Отже, за результатами підібраних методик для зясування рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів за мотиваційним критерієм: високий рівень мотивації навчання властивий 7,4% респондентів, які відзначаються переважанням пізнавальних мотивів, бажанням виконувати доручення з боку вичтеля. Такі школярі є відповідальними та добросовісно ставляться до своїх обовзяків, хвилююче переживають невдачі. Для таких учнів вчитель є беззаперечним авторитеом.

Молодші школярі середнього рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності за мотиваційним критерієм характеризуються тим,

що досить ефективно виконують навчальну та соціально-комунікативну діяльність. Вони є менш залежними від тих правил та вимог, в школі їм комфортно, однак бажання відвідувати заклад освіти відбувається через захоплення процесом спілкування з однолітками, ніж бажання долучатися до соціально-комунікатвиного процесу. Учням цієї категорії до вподоби почувати себе у ролі учнів, вони прагнути мати гарне шкільне приладдя тощо.

Для учнів із низьким рівнем сформованості соціально-комунікавтиної активності за мотиваційним критерієм визначальним є: небажання ходити до школи, вони пропускають уроки. Такі школярі на уроці роблять свої справи, у них переважає ігрова діяльність, вони є відчудженими щодо спілкування з іншими.

Показники діагностики за мотиваційним критерієм також подано на рисунку 2.3.



Рис. 2.3 Динаміка рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за мотиваційним критерієм

Для вивчення рівнів сформовнаості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за *комунікативно-діяльнісним критерієм* (наявність досвіду здійснення соціальної комунікації, вміння співпрацювати у колективі, прояв самостійності, ініціативності, відповідального ставлення до вирішення колективних завдань) нами було використано методику

Г.Цукерман «Рукавичка», яка дозволила розкрити рівень розвитку комунікавтиних умінь (додаток Ж).

Дана методика вимагала того, шо учням було роздано вирізані рукавички, та кольові олівів три. Оцінювали ми після того як спостеріагил за учнями, які працювали у парах. Вся робота проходила в ігровій формі. Молодшим школярам потрібно було вирізати з паперу рукавички різними візерунками не замальованими. Кількість рукавичок повинна була дорівнювати числу пар учнів. Учні мали утворити пару з рукавичок. Діти самостійно придумували різні візерунки,на початку домовляючись між собою, що будуть робити та малювати. Пари учасників мали зображення рукавичок як силует на одинакові кольори олівців. Під час дослідження були застосовані такі критерії щодо оцінювання:

- ✓ спільна діяльність учнів (схожість візерунків на рукавичках)
- ✓ здатність учнів комуні кувати та домовлятися, віднаходити спільні рішення
- ✓ здійснення взаємоконтролю під час діяльності
- ✓ надання допомоги один одному під час малювання візерунків
- ✓ встановлення емоційного налаштування під час діяльності
- ✓ вияв ініціативності, відповідальності та вміння працювати в парі \
- ✓ самостійність та її вияв.

Ступені оцінювання нами були модифіковані згідно рівнів дослідження. Так, високий рівень – це рукавички які однаковий мають візерунок, а діти – активно співпрацюють, приймають спільні рішення, налагоджують спільну діяльність. Середній рівень оцінювання – схожість візерунків є частковою, є певні відмінності. Школярі прагнуть домовитися між собою, однак особисті якості в них переважають. Для низького рівня оцінювання – візерунки різні, немає схожостей. Учні не проявляють інтересу та не бажають домовлятися між собою.

Отже, згідно рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності за комунікавтино-діяльнісним критерієм за підібраними методиками, ми одержали такі показники, що подані у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Оцінка рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів за комунікативно-діяльнісним критерієм

Рівні	**Показники**	
	абс.	**%**
Високий	5	9,25%
Середній	17	31,48%
Низький	32	59,25%

Для молодших школярів, яким притаманний високий рівень сформованості соціально-комунікативної активності за комунікавтино-діяльнісним критерієм, властивий високий рівень відповідальності та свідоме включення у соціальне життя , вони ініціативно та свідомо долучаються до всіх типів діяльності, відповідають за власні дії, мають засоби комуні кування, потрібні для різноманітних видів життя. Такі учні активно виявляють свій творчий потенціал.

Середній рівень сформованості соціально-комунікативної активності за комунікавтино-діяльнісним критерієм характеризує учнів, які мають виконавські навички, можуть бути активними, брати на себе відповідальність, але роблять це періодично, не завжди активно включені у ситуацію соціально-комунікативної взаємодії.

Для молодших школярів низького рівня сформованості соціально-комунікативної активності за комунікавтино-діяльнісним критерієм властива виконавська активність, яка є збоку вчителя під час навчання та комунікації. Такі школярі незграбно використовують організаторські вміння та соціальну активність, мають низький рівень сформованості вольових якостей, виконання ними соціальних ролей є формальним, не має почуття відповідальності за власні вчинки, низькі результати соціальної взаємодії.

Показники діагностики за комунікатвино-діяльнісним критерієм також представлені на рисунку 2.4.



Рис. 2.4 Динаміка рівня сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів за комунікативно-діяльнісним критерієм

Узагальнені результати рівнів сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів визначаємо через сумування рівнів сформованості критеріїв з відповідними показниками та визначаємо середні значення. Результати презентовані у таблиці 2.7 та на рисунку 2.5.

Таблиця 2.7

Загальний рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів (у %)

Рівень сформованості	КРИТЕРІЇ				Загальне значення
	Соціально-адаптаційний	Когнітивний	Мотиваційний	Комунікативно-діяльнісний	
Високий	11,11	11,11	7,40	9,25	9,7
Середній	37,0	37,03	37,03	31,48	35,6
Низький	46,29	46,29	55,5	59,25	51,8

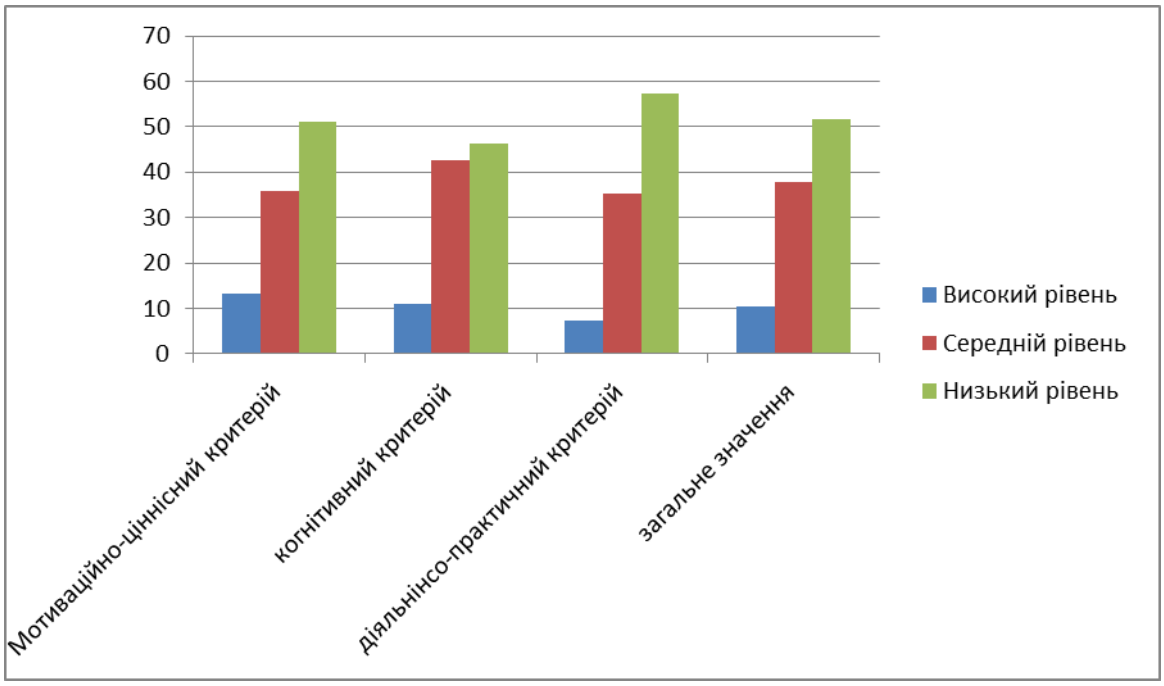


Рис. 2.5 Кількісні показники (%) рівнів сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів

Таким чином, ми дійшли висновку, що рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів знаходиться на середньому та низькому рівнях, що потребує проведення коригувальної роботи.

Так, високий рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності властивий 9,7% молодших школярів. Учні цієї категорії відзначаються переважанням бажання до здійснення творчих дій. Вони мають високий ступінь саморегуляції ,виявляють ініціативу , вміють поставити проблему, обговорити її, зробити відповідні висновки. Молодші школярі здатні скооперуватися для групової спільної діяльності. Такі учні в захопленні від результатів спільної взаємодії, вони творчо проявляють себе.

Для учнів з високим рівнем сформованості соціально-комунікавтиної активності властивий інтерес до спілкування, вони енергійні під час комунікації, мають значний обсяг інформації соціальної, застосовують вміло життєвий досвід для соціально-комунікативної взаємодії. Молодші школярі відповідають за свої вчинки, активно включаються у соціальне життя, виявляють ініціативу та самостійність у різноманітних видах діяльності, вміють налагодити комунікативний процес та проявити творчий потенціал.

Середній рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності притаманний учням, які мають сформовану зацікавленість у соціальних діях, свідомо будують комунікативні зв’язки, розуміють життєві цінності. Однак емоційне налаштування у них виникає періодично, під впливом вчителя, виявляють помірний інтерес до затсосувнаня соціального досвіду, ціннісне відношення до інтересів соціуму є частковим. Такі школярі перебувають у ролі учня, мають виконавську активність, проявляють себе у межах особистісних відносин.

Для низького рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності характерне охоплення школярів, які мають слабо проявлену емоційну сторону самодіяльності, у них низький емоційний досвід, не усвідомлення захоплення від процесу спілкування. Учні цієї категорії володіють низьким рівнем соціальної інформації, сформованості навичок комунікавтиної взаємодії, є певні розбіжності між цінностями та орієнтаціями. Учня, які продемосntрували низький рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності вимагають посиленої уваги за їхніми соціально-комунікативними діями., потребуть дій збоку вчителя.

Таким чином, проведене експериментальне дослідження дозволило виявити чітку картину рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів та довело потребу у виокремленні ряду педагогічних умов покращення даного процесу, чому й присвячений наступний параграф нашого дослідження.

2.3 Обгрунтування педагогічних умов формування соціально-комунікативної активності молодших школярів

Для оптимізації процесу формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів потрібно створити ефективні педагогічні умови.

Реалізація виокремлених педагогічних умов процесу формування соціально-комунікативно активності молодших школярів відбувалася на основі таких завдань:

- ✓ забезпечення умов для розкриття інтересу та емоцій учнів
- ✓ вироблення когнітивного досвіду учнів щодо формування соціально-комунікавтиної активності, вміння проявляти себе та активність у спілкуванні
- ✓ здатність молодших школярів легко адаптуватися до навчання та взаємодії у колективі
- ✓ вироблення вольових зусиль учнів
- ✓ розвиток здатності працювати у команді.

Отже, для оптимізації процесу формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів нами були визначені наступні педагогічні умови:

1) *розвиток позитивної мотивації учнів до соціально-комунікативної діяльності*
2) *використання у процесі навчання інтерактивних технологій*
3) *поєднання оптимальних форм та методів начання соціально-комунікативної взаємодії*

Отже, перейдемо до розкриття визначених педагогічних умов формування соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів.

Першою педагогічною умовою формування соціально-комунікавтиної активності учнів ми визначили – *розвиток позитивної мотивації молодших школярів до соціально-комунікавтиної діяльності.* Дана педагогічна умова покликана створити сприятливе середовище навчальної діяльності: цікаве оформлення стендів до навчальних предметів, інформація з повчальними висловами про життя, що є підсумком прояву досвіду дитини щодо соціально-комунікавтиної активності, налаштування на виявлення емоційного стану учнів, який виступає духовним орієнтиром життєвого досвіду.

Під час створення комфортного середовища та вироблення позитивної мотивації учнів до соціально-комунікавтиної діяльності, нами були проведені

індивідуальні бесіди, максимум приділялося уваги кожному учневі з метою розкриття його психологічних характеристик, адже на етапі формування соціально-коумінкативної активності слід довзолити кожному школяреві заохотитися до активної співпраці. Як результат, в учнів виробляється позитивне емоційне усвідомлення навколишнього світу, стабілізується їх психологічний стан, у них виникає інтерес до різноманітних процесів, що є у в учнівському колективі під час навчання та взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу. Для того, щоб учень активно залучався до процесу навчання, слід утримувати постійно його емоційну сферу. Молодші школярі керуються емоціями у всіх процесах життєдіяльності, це слід враховувати.

Активний процес, де діти залучені по максимуму, закладає основи відповідальності та самодисципліни. Як вважає дослідник Ю.Павленко, треба вміти зацікавити учнів ,це є головним правилом дисципліни у школі. Якщо вчитель має бажання захопити учнів своїм предметом, він повинен любити це , і , відповідно, його учні теж полюблять (Полякова,2006).

Навчання учнів має відбуватися в ігровій формі. У грі молодші школярі відтворюють відносини з іншими людьми. Елементи гри під час формування соціально-комунікавтиної активності через включення учнів до спільної справи, у якій кожен має власну предметну діяльність згідно потреб та інтересів, виступає головним у процесі формування соціально-комунікавтиної активності.

Освітній простір проектується згідно до уподобань та фантазій вчителя та учнів класу. Важливо, щоб класна кімната була яскравою та цікавмо оформлена, адже це впливає на процес формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів. Клас має «жити» інтересами учнів, а учні, відповідно, атмосферрою, яка панує у класі.

Отже, важливо сформувати у молодших школярів емоційне позитивне відношення до сприймання навколишнього світу, стабілізувати їх емоційний фон, зародити інтерес до різноманітних процесів, що відбуваються у класі, включити їх до активного процесу взаємодії з вчителем та однолітками. На етапі оформлення кабінету виникають найперші комунікативні зв’язки під час

залучення до цього процесу всіх учнів. Під час емоційного включення та інтересу діти вчаться працювати та, відповідно, комуні кувати злагоджено. Під час створення емоційного простору, важливо підтримувати та розуміти інтереси та захоплення кожного учня, надавати йому посильну допомогу та заохочувати до активної співпраці , яка є важливою для учня – перечитати улюблену книжку, переглянути мультфільм, піти з друзями на прогулянку тощо.

Другою педагогічною умовою формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів ми визначили - *використання у процесі навчання інтерактивних технологій*. Зміст інтерактивного навчання полягає у тому, що навчання відбувається у постійній інтеракції всіх учнів. Таке партнерське навчання відбувається на уроці між усіма учасниками освітнього процесу. Інтерактивний процес має на меті дотримання правил рівноправності вчителя та учнів.

Використання на уроках інтерактивних технологій навчання відбувається за таких умов:

- ✓ проектування процесу навчання як партнерської взаємодії та процесу комуні кування
- ✓ налагодження позитивної атмосфери у класі
- ✓ створення сприятливого освітнього простору
- ✓ виконання вчителем ролі організатора під час навчання (Дичківська,2004).

Інтерактивні технології навчання передбачають прояв творчої внутрішньої активності з боку вчителя під час налаштування інтерактивного простору, а далі – завдання учнів заповнити цей простір своєї активною дільністю. Використання інтерактивних технологій у процесі навчання дозволяє таку форму соціально-комунікативної активності, як комунікація багатостороння, до якої залучені всі учні. Відбувається виникнення соціально-комунікавтиних зв’язків між вчителем та учнями, та учнів між собою.

Зупинимось на тих умовах, яких слід дотримуватися на етапі організації процесу формування соціально-комунікавтиної активності учнів через застосування інтерактивних технологій:

- ✓ інформація, яку подає вчитель не має бути беззаперечною
- ✓ з метою ефективного освітнього процесу потрібно створювати такі ситуації дискусії між учасниками , де є сумніви та впірні моменти, що спонукають процес соціально-комунікавтиної взаємодії
- ✓ діалог має містити зіштовхнення протиріч, які вчитель та учні розкривають з позиції власних поглядів, інтересів, позицій та ін..(Гаврилюк, 2015).

У разі, коли учень допускає помилку, це слід сприймати – учень на порозі до знань, тоді в учнів виникає бажання вичтися, вирішувати спільні навчальні завдання. Під час формування соціально-комунікавтиної активності учні мають можливість висвлолювати власні міркування, думки, ділитися враженнями щодо певного навчального матеріалу, розповідати свої висвноки та прислухатися до міркувань вчителя та однокласників.

Молодші школярі, коли у них є бажання поповнювати власне коло спілкування та проявляти соціально-комунікативну активність, вступають до активної взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу, які входять у коло його соціального оточення. Отже, саме так відбувається розгортання процесу формування соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів.

Під час міжособистісної взаємодії , яка виникає під час спілкування, учні проявляють свою соціально-психологічну сутність, демонструють вслане ставлення до соціальної реальності. Провідні інтерактивні та комунікативні вміння входять у систему особистісних характеристик молодшого школяра. Такий процес пояснюється тим, що людини все своє життя, як істота соціальна, взаємодіє та комуні кує з іншими виходячи з норм суспільства. Ступінь сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів показує їх неповторність та вміння вибудовувати комунікативний процес. Соціально-психологічна особливість учня виступає як процес комунікації та вияв

оригінальних коумнікавтиних здібностей. Рівень розвитку соціально-коумінкавтиної активності учнів являє собою рівень єднання внутрішніх задатків та комунікації.

Рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів є віддзеркаленням їх комунікавтиної складової, соціально-психологічних властивостей під час індивідуального та соціального зростання, співставлення зовнішніїх зв'язків з внутрішніми процесами, суб'єктивних та об'єктивних регуляцій. Соціально-комунікавтине зростання учнів розкриває зміст їхніх соціально-коумінкавтивних здібностей, які тісно пов'язані зі здатністю застосовувати під час спілкування певні мовні та мовленнєві характеристики через поєднання зі здатністю опановувати комункавтивною технікою.

Соціально-комунікавтивні спроможності учнів – це якості, що розкривають позитивне наповнення комунікавтиного процесу: вміння керувати власною поведінкою під час спілкування, усвідомлення та врахування індивідуальних властивостей співрозмовника, налагодження зв'язків на всіх можливих рівнях усвідомлення унікальності іншої людини.

Ми вважаємо, що використання інтерактивних технологій навчання з метою формування соціально-комунікавтиної активності учнів, дозволяє застосовувати цікаві методи, прийоми інтерактивного включення молодшого школяра у процес соціально-комунікавтиної взаємодії. Розкриваючи зміст та значущість сформованих особистісних сфер учня (мова про які йшла у першому розділі дослідження), можемо говорити про зв'язок використання інтеракти вних технологій навчання з процесом формування соціально-комунікавтиної активності учнів.

Провідні сфери особистості учня (емоційно-ціннісна, мотиваційна, комунікативна, соціальна, інтерактивна, інтелектуальна, сфера оцінних стосунків) можна сформувати наступними інтерактивними прийомами та методами налаштування сприятливого клімату у навчанні та спілкуванні учнів:

- прийом активного слухання
- метод «бажано, обов'язково, не можна»

- «вітер дме»
- «Градусник»
- «герб»
- «Спільна угода»
- «землетрус»
- «комплімент» та ін.. (Сікорська,2009).

Виробити мотивацію учнів до процесу навчання є можливим через використання таких інтерактивних прийомів та методів мотивації та посилення знань, як:

- «мозковий штурм»
- «мікрофон»
- «дві правди, одна брехня»
- Мульголосування»
- «незакінчені речення»
- «обговорення питання у загальному колі»
- «ситуативне моделювання» та ін..

Вироблення когнітивного досвіду учнів відбувається через використання методів та прийомів опанування новими знаннями, вироблення на їїх основі практичних умінь, емоційно-ціннісних орієнтацій:

- ✓ «ажурна пилка»
- ✓ «взаємне навчання»
- ✓ «громадські слухання»
- ✓ «діалог»
- ✓ «коло ідей»
- ✓ «навчаючи, вчуся»
- ✓ «робота в малих групах»
- ✓ «рольова гра» та ін.. (Дичківська,2014).

Здатність учнів відтворювати соціально-комунікативні знання під час практичного застосування можна формувати через такі прийоми узагальнення знань, вироблення задатків пізнавальної рефлексії («акваріум», «дебати»,

«дерево рішень», «займи/зміни позицію», «карусель», «круглий стіл», «обмін проблемами», «одна хвилина» та ін.) (таблиця 3.1).

Учні початкових класів мають усвідомлювати важливість грамотного спілкування з іншими учасниками освітнього процесу, вміти побудувати власне соціальне оточення, комуні кувати та знаходити підхід у спілкуванні з незнайомими. Саме такі якості учнів на етапі дорослішання відбуваються природно, через забезпечення умов для їх розвитку. Є випадки, коли немає належних умов,тому слід чітко продумувати налагодження соціально-комунікавтиної активності учнів в школі, - де важливу роль відіграють саме інтерактивні технології навчання.

Далі перейдемо до розкрития деяких моментів, що потрібні для процесу формування соціально-комунікавтиної активності учнів в умовах використання інтерактивних технологій навчання:

Таблиця 3.1

Формування особистісних сфер молодших школярів через інтерактивні технології навчання

Особистісні сфери молодшого школяра сформованість яких є фундаментом соціально-комунікативної активності	**Інтерактивні прийоми та методи формування соціально-комунікативної активності молодших школярів**
Інтелектуальна сфера	Прийоми і методи актуалізації знань, уявлень, аналізу і синтезу знань, рефлексії: «Мозкова атака», «Ажурна пила», «Взаємне навчання», «Керована лекція», «Лекція з паузами», «Ротаційні трійки», «Читання в парах »,« Акваріум ».
Соціальна сфера	

Емоційно-ціннісна	Прийоми і методи формування емоційно-ціннісних орієнтацій і стосунків: «Громадські слухання», «Ситуативне моделювання», «Учнівський конгрес», «Активне слухання», «Загальний договір», «Павутина», «Дебати».
Комунікативна сфера	Прийоми і методи організації комунікації: «Коло ідей», «Два - чотири - всі разом», «Бажано. Обов'язково. Не можна »,« Вітер дме »,« Герб »,« Градусник »,« Землетрус »,« Комплімент »,« Обміняйтеся думками ».
Інтерактивна сфера	Прийоми і методи створення позитивної атмосфери: «Мікрофон», «Прогноз, погоди», «Заховані« скарби »,« Прийняття правил »,« Поговори зі мною »,« Якби я був (була) явищем природи »..
Сфера оціннних та самооцінних відносин	Прийоми і методи формування емоційно-ціннісних орієнтацій і стосунків: «Мультиголосування», «Оцінка», «Діалог», «Спрощене судове слухання», «Дискусія», «Безперервна шкала думок», «Оціночна дискусія».
Мотиваційна сфера	Прийоми та методи мотиваційної діяльності «Рольова гра», «Ходимо навколо - говоримо навколо», «Незакінчені речення», «Обміняйтеся думками», «Поняття про».

- знання , які дає вчитель мають бути доступними та зрозумілими
- для ефективного здійснення процесу навчання слід проєктувтаи ситуації зіштовхування сумнівів із протиріччями інших учасників

- під час навчання мають виникати притирічливі ситуації між вчителем та учнями,; мід учнями також, проте треба слідкувати за їх культурою поведінки та спілкування.

Інтерактивні технології виступають базою для забезпечнння спритливого клімату у класі. Позитивну атмосферу у класі слід створити одразу, зацікавти учнів, довести до них перспективи та значущість соціально-комунікавтиної взаємодії. Інтерактивна технологія дозволяє вчителям продіагностувати емоційні процеси учнів, визначити перешкоди , які є у процесі формування соціально-комуінкавтиної активності. Після одержання результатів вчитель зможе побудувати соціально-комунікавтину діяльність так, щоб було врахування позитвиних та негативних одеражних даних. Впровадження інтерактивних технологій навчання дозволяє встановити правила під час формування соціально-комунікативної активності учнів. Для початку потрібно вказати правила, які дають можливість налагодити цілісну взаємодію між учнями, створити приємну атмосферу, що скерує школярів на комфорт, дозволит їм відчути себе у безпеці. Правила мають бути такими:

- прислухатися до думки однокласників та місти вислухати до кінця
- висловлюватися тільки від свого імені
- не використовувати чужі вислови та думки
- поважати свого співрозмовника
- вміти керувати власними емоціями на етапі суперечливості думок з боку інших
- бути толерантним та вміти співпрацювати в учнівському колективі
- проявляти довіру один до одного
- надавати допомогу та вміти співпереживати за інших
- цінувати інших учасників соціально-комунікавтиної активності (Гаврилюк, 2015).

На уроках, з використання інтерактивних технологій, завжди доброзичлива атмосфера, родинні стосунки між учасниками. Учні охоче залучаються саме до такої атмосфери, адже вони є дуже емпатійними,

вразливими, до всіх проявів соціального життя, чуттєво відчувають настрій інших.

Процес формування соціально-комунікативної активності учнів розпочинається із налагодження діалогу вчителя з учнями та іншими учнями: учнів вчаться ставити запитання, аналізувати рішення. Школярі перебувають у певних соціальних ролях, які впливають на процес прийняття рішень, виконання завдань, використання теоретичних знань на практиці, вироблення вмінь аналізувати, висувати гіпотези, узагальнювати інформацію, перевіряти інформацію з різноманітних джерел. Вчитель має показувати приклад виконання завдання всьому класу та надавтаи допомогу/поради учням, з метою корригування процесу їх соціально-комунікавтиної активності. Під час такої роботи вчитель постійно підтримує молодших школярів, не оцінює, не дає критики, а зосереджує їх до налагодження соціально-комунікативної взаємодії, та акцентує вагу на правилах.

Учні використовують результати спільної діяльності: навчальні матеріали, які самі виготовляють; різні предмети для саморегулювання поведінки та ін. Коли учні бачать предмети, які виготовили самі – вони емоційно налаштовуються у позитивний класний простір, оформлення кабінету є дуже важливми для учнів. Використання інтерактивних технолгій дозволяє таку схему розміщення парт у класі:

Розміщення парт буквою «П» - учні сидять за партами, які розташовані буквою «П»: вчительський стіл стоїть між двома незакритими кінцями літер. Таке розміщення налаштовує учнів на соціально-комунікавтину взаємодію, вони добре бачать один одного, можуть зосередитися. Школярі працюють, а вчитель у цей час надає індивідуальну консультацію, може підтримувати зоровий контакт з усіма учнями.

Розміщення парт «Прямокутник» - учні разом з вчителем сидять за прямокутним столом. Такий вид розміщення парт дозволяє встановити зоровий звязок між учнями – це потрібно для успішного процесу комунікавтиного, для включення школярів у бесіду.

Розміщення парт «Коло» - вчитель з учнями сидять на стільцях по колу. За такого розміщення вчитель може працювати з усіма учнями, тут немає перешкод для соціально-комунікавтиного процесу , є постійна зосередженість уваги, вчитель здійснює вплив на учнів та тримає всіх у полі зору, можна використовувтаи дошку для ведення записів, та міняти розсадку учнів.

Розміщення «Дискусійний клуб» - учні сідають малими групами (405 учнів) за партами. Між учнями є вільне місце для проходу. Таке розміщення дає змогу вчителеві налагодити процес взаємодії учнів, які сидять за одною партою, можуть все бачити ,та контролювати.

Отже, інтерактивні технології реалізують такі як корекційна та пізнавальну-навчальну функціїї. Пізнавально-навчальна функція полягає у виробленні здатності учнів аналізувтаи іфнормацію, власну поведінку та діляьність. Такі вміння допомагають учням приймати рішення, чтко реагувати на іфнормацію.

Під час застосування інтерактивних технологій навчання слід акцентувтаи увагу на використання методу педагогічного супроводу пізнавальної активності учнів, яка відбувається через підбір вчителем індивідуальних завдань, що розкривають потенціал учня та мотивують його самостійності. Прийоми інтерактивні у прцоесі формування соціально-комунікавтивної активності учнів є важливими, та слід їх провадити в ігровій формі. Під час грр учні можуть якнайкраще пряовити себе. Інтерактивні технології забезпечують умови для формування практичного компонента соціально-комунікавтиної активності, роблять процес вироблення творчих здійбностей учнів легшим.

Провідні характеристики інтерактивних технологій навчання під час формування соціально-комунікавтиної активності учнів:

- усвідомлення психзологічних чинників розвитку учнів
- формування вміння до віднаходження нової інформації під час соціально-комунікативної взаємодії, вироблення успішних умов для розвитку когнітивного та мотиваційного критеріїв соціально-комунікативної активності

- навчання учнів основам продуктивного спілкування, вміння правильно задавати запитання, предявляти рцізноманітні позиції, вести діалог
- стимулювання учнів до активної співпраці, вміння переосмислювати власні емоції, розуміти моральні цінності, розвивати сферу самооцінних відносин
- заохочувати учнів до розкрття здібностей
- виробляти навички налагодження соціальної взаємодії та вміння вирішувати проблеми під час спілкуванн (Петько,2007)).

За таких чинників, які проявляються у сукупності соціального життя та учнів, зростає роль та значущість залученості учнів. Згідно до формування соціально-комунікавтиної активності учнів викоання педагогічних дій вчителя, яка виходить із інтерактивної взаємодії, є обовязковою.

Третьою педагогічною умовою формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів нами було визначено – *поєднання оптимальних форм та методів начання соціально-комунікативної взаємодії.*

Крім визначених вище інтерактивних технологій формування соціально-комунікавтиної активності учнів, нами були використані такі методи та форми навчання соціально-комунікавтиної взаємоді, як:

- ✓ методи формування свідомості (вправи на повторення матеріалу, режимні вправи, вправи виховні)
- ✓ методи переконування
- ✓ сугестивний метод (використання у навчанні авторитету та прикладу вчителя)
- ✓ методи стимулювання поведінки та корекції (покарання, заохочення)
- ✓ методи налагодження учнівського колективу (дотримання єдиниг вимог, самоуправління)
- ✓ методи а діяльності та вироблення досвіду єдиної поведінки (довіра, педагогічна вимога, забезпечення виховних моментів під час навчання)
- ✓ методи педагогічного впливу (суспільна думка, педагогічна вимога)
- ✓ метод аналізу успішності виховнання та навчання (спостереження. опитування, доручення, забезпечення ситуацій успіху та ін.)

- ✓ метод перспективності
- ✓ прийоми виховання (розповідь, бесіда, приклад вчителя.

Серед представлених методів навчання також слід використовувати такі форми навчальної діяльності, як:

- *групові форми* (самоврядування, вікторини, свята, заходи, ігри, зустрічі, диспути)
- індивідуальні форми (бесіди індивідуальні з учнями, читання) .

У таблиці 3.2 пропонуємо методи та форми діяльності, що впливають на процес формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів.

Таблиця 3.2

Методи та форми діяльності, які сприяють формуванню соціально-комунікативної активності

Методи	***Форми***	***Формування певного критерію***
Формування свідомості	Привчання, вправи на багаторазове повторення та у різноманітній діяльності, режимні та спеціальні вправи, виховні ситуації	Когнітивний Комунікативно-діяльнісний
Метод переконування		Когнітивний, Мотиваційний Соціально-адаптаційний
Сугестивний метод	Особистий приклад та авторитет педагога	Мотиваційний Когнітивний Соціально-адаптаційний Комунікативно-діяльнісний
Методи стимулювання корекції поведінки	Заохочення, покарання, вимога	Мотиваційний Когнітивний
Методи організації	Єдині вимоги, самообслуговування,	Мотиваційний Когнітивний Соціально-адаптаційний

виховного колективу	змагання, самоуправління	Комунікативно-діяльнісний
Методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки	Педагогічна вимога, довір'я, створення виховуючих ситуацій	Мотиваційний Когнітивний Соціально-адаптаційний Комунікативно-діяльнісний
Метод контролю та аналізу ефективності виховання	Педагогічне спостереження, бесіда, опитування, аналіз результатів суспільно корисної праці, виконання доручень, створення ситуацій для вивчення поведінки учнів	Мотиваційний Когнітивний Комунікативно-діяльнісний
Ситуація вільного вибору	Моделювання реального життя, в якому виявляється і підлягає випробуванню на стійкість система вже сформованих позитивних дій, вчинків, ставлень	Когнітивний Соціально-адаптаційний Комунікативно-діяльнісний
Ігровий метод	Ігрові моделі діяльності, в яких вихованці проявляють високу активність мислення і поведінки, вступають у взаємодію між собою, набувають звичок поведінки за відносно короткий термін	Мотиваційний Когнітивний Соціально-адаптаційний Комунікативно-діяльнісний

Метод системи перспективних ліній		Мотиваційний Когнітивний Соціально-адаптаційний Комунікативно-діяльнісний

Згідно до визначеної педагогічної умови формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів нами були запропоновані особливості педагогічних дій вчителя:

- оціночна діяльність вчителя, яка має бути обєктивною, з виділенням позитивних сторін учня. Школяр має розуміти, чим саме не вдоволений вчитель. Оцінювати треба не учня, а його вчинки
- налагодження індивідуального підходу до кожного учня (розуміння та врахування характеру та темпераменту дитини, усвідомлення процесів пізнавальних, особливостей сприймання інформації, вироблення індивідуального стилю навчання
- реалізація вчителем функцій навчання та виховання
- покращення освітнього процесу у питанні формуваня соціально-комунікавтиної активності учнів
- посилення процесу виховання
- гуманістична зорієнтованість процесу навчання
- використання вчителем інтерактивних технологій навчання
- присутність вчительського оптимізму та налаштування комфортного освітнього середовища у взаємодії з учнями
- застосування вчителем педагогічної корекції
- вияв відповідального ставлення вчителя до кожного учня (Орбан-Лембрик, 2002).

Таким чином, ми дійшли висновку, що формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів буде успішним із дотриманням визначених нами педагогічних умов: *1) розвиток позитивної мотивації учнів до соціально-комунікативної діяльності2) використання у*

процесі навчання інтерактивних технологій 3) поєднання оптимальних форм та методів начання соціально-комунікативної взаємодії.

Висновки до розділу 2

У другому розділі дослідження визначено критерії з відповідними показниками та схарактеризовано рівні сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів в контексті освітньої парадигми НУШ. Представлено методику організації та проведення констатувального експерименту.

Для вивчення рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів були виокремлені такі критерії з показниками: *соціально-адаптаційний, когнітивний, мотиваційний, комунікативно-діяльнісний.*

Отже, до показників соціально-адаптаційного критерію сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів відносимо: ступінь соціальної включеності учня, його активність, прояв незалежності у різноманітних видах діяльності. Показниками когнітивного критерію сформованості соціально-комунікативної активності учнів є: система знаь щодо правил та норм поведінки, розуміння соціально-комунікатвиного процесу, значущість застосування певних моральних норм під час спілкування та налагодження соціальної взаємодії. Мотиваційний критерій сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів включає бажання здобути соціально-комунікативні знаня, прагнення опанувати вміннями здійснення соціально-комунікавтиної діяльності. Свідченням сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів за комунікативно-діяльнісним критерієм є: досвід здійснення соціальної комунікації, вміння налагоджувати активну співпрацю в учнівському колективі, вияв самостійності, ініціативності та відповідального ставлення до спільних справ.

Для зясування рівня сформованості соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів нами був підібраний відповідний діагностичний інструментарій , що складався з таких методів та методик: спостереження за

учнями, вивчення мотивації учнів за методикою М.Гінзбурга, анкета для зясування рівня мотивації навчання молодших школярів (автор Н.лусканова), тест «Міркування про життєвий досвід» (автори В.Іванова, Н.Щуркова, Т.Павлова) ,методика дослідження поцесу соціалізації учнів « Рукавичка» (автор Г.Цукерман).

Дослідженням було охоплено 54 учнів 4-их класів. Результати дослідження виявили рівні сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів: високий, середній та низький відповідно.

Так, для учнів з високим рівнем сформованості соціально-комунікавтиної активності властивий інтерес до спілкування, вони енергійні під час комунікації, мають значний обсяг інформації соціальної, застосовують вміло життєвий досвід для соціально-комунікативної взаємодії.

Середній рівень сформованості соціально-комунікавтиної активності притаманний учням, які мають сформовану зацікавленість у соціальних діях, свідомо будують комунікативні зв’язки, розуміють життєві цінності. Однак емоційне налаштування у них виникає періодично, під впливом вчителя, виявляють помірний інтерес до затсосувнаня соціального досвіду, ціннісне відношення до інтересів соціуму є частковим.

Для низького рівня сформованості соціально-комунікавтиної активності характерне охоплення школярів, які мають слабо проявлену емоційну сторону самодіяльності, у них низький емоційний досвід, не усвідомлення захоплення від процесу спілкування. Учні цієї категорії володіють низьким рівнем соціальної інформації, сформованості навичок комунікавтиної взаємодії, є певні розбіжності між цінностями та орієнтаціями.

Одержані результати дослідження визначили важливість та необхідність обґрунтування педагогічних умов оптимізації процесу формування соціально-коумінкавтиної активності молодших школярів. Відповідно педагогічними умовами формування соціально-комунікативної активності учнів визначено наступні: *1) розвиток позитивної мотивації учнів до соціально-комунікативної діяльності2) використання у процесі навчання інтерактивних*

технологій 3) поєднання оптимальних форм та методів начання соціально-комунікативної взаємодії.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі проведено теоретичний аналіз питання формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів в умовах освітньої парадигми НУШ. Дані здійсненого дослідження є свідченням того, що мети – досягнуто, вирішення визначених завдань – дозволяють зробити наступні висновки:

1. Розкрито стан дослідження питання формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів у контексті освітньої парадигми НУШ. Аналіз змісту психологічної, філософської, соціологічної, педагогічної літератури дозволив уточнити сутність базових понять дослідження. Так, дефініція «соціально-комунікативна активність молодшого школяра» інтерпретована як цілеспрямований процес опанування учнями соціально-коумінкативними знаннями ми, вміннями та способами налагодження взаємодії у різних сферах життя; комунікативна та соціальна обізнаність; спроможність до здійснення відповідальної усвідомленої соціально-комунікативної взаємодії в узгодженості з власними бажаннями, потребами, цілями в контексі загальнолюдських норм та цінностей суспільства.

Формування соціально-комунікативної активності учнів є процесом цілеспрямованим, зосередженим на опануванні соціально-комунікавтивними знаннями, уміннями налагодження взаємодії у різних сферах, проявом соціальної та комунікавтиної обізнаності, вмінням виявляти відповідальне соціальне ставлення до інших учасників комунікавтиної взаємодії.

2. Проналізовано особливості розвитку соціально-комунікавтиної активності в учнів молодшого шкільного віку. Молодший шкільний вік представлено як сенситивний період , що характеризується постійним протіканням психічних явищ, під час яких створюють нові уміння, виробляються риси – розвивається особистісна зона школяра. Розвиток емоційної складової молодшого школяра цілком залежить від успіхів, невдач; стосунків з іншими учнями, вчителем тощо. На формування вольової сфери впливає навчання, де учні виробляють відповідальне ставлення, саморегуляцію. Формування комунікавтиної, інтерактивної, соціальної зон відбувається через життєдіяльність учнів в класі, їхньою замученістю у різних групах, формах навчальної діяльності. Формування оцінних стосунків та мотиваційної сфери йде через налагодження індивідуального підходу до кожного учня.

3. Для зясування стану сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів були виокремлені такі критерії з показниками: *соціально-адаптаційний, когнітивний, мотиваційний, комунікативно-діяльнісний. До* показників соціально-адаптаційного критерію сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів відносимо: ступінь соціальної включеності учня, його активність, прояв незалежності у різноманітних видах діяльності. Показниками когнітивного критерію сформованості соціально-комунікативної активності учнів є: система знань щодо правил та норм поведінки, розуміння соціально-комунікатвиного процесу, значущість застосування певних моральних норм під час спілкування та налагодження соціальної взаємодії. Мотиваційний критерій сформованості соціально-комунікативної активності молодших школярів включає бажання здобути соціально-комунікативні знаня, прагнення опанувати вміннями здійснення соціально-комунікавтиної діяльності. Свідченням сформованості соціально-комунікавтиної активності учнів за комунікативно-діяльнісним критерієм є: досвід здійснення соціальної комунікації, вміння налагоджувати активну співпрацю в учнівському колективі, вияв самостійності, ініціативності та відповідального ставлення до спільних справ.

Визначені критерії з відповідними показниками дозволили схарактеризувати рівні сформованості соціально-комунікавтиної активності молодших школярів (високий, середній, низький). За результатами констатувального експерименту продемонстровано, що більшість учнів мають середній (31,5%) та низький (51,3%) рівні сформованості соціально-комунікавтиної активності.

4. Теретично обґрунтовано педагогічні умови оптимізації процесу формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів. Доведено, що процес формування соціально-комунікавтиної активності молодших школярів буде успішним із дотриманням визначених нами педагогічних умов:

1) розвиток позитивної мотивації учнів до соціально-комунікативної діяльності

2) використання у процесі навчання інтерактивних технологій

3) поєднання оптимальних форм та методів начання соціально-комунікативної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва, В. І. (2005). Виховуємо особистість. *Виховна робота.* № 5. С. 40–43.
2. Андрощук, І. В., Андрощук, І. П. (2014). *Методика виховної роботи :* навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 320 с.
3. Аносов, І. П. (2003). *Сучасний освітній процес:* антропологічний аспект. Київ : Твім інтер, 391 с.

4. Бех, І. Д. (2005). Почуття успіху у вихованні особистості. *Початкова школа.* № 10. С. 3–4.

5. Бех, І. Д. (2009). *Психологічні джерела виховної майстерності :* навч. посіб. Київ : Академвидав, 248 с.
6. Бібік, Н. М., Вашуленко, М. С., Мартиненко & В. О. *Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи :* моногр. / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Пед. думка, 346 с.
7. Білецька, І. О., Коберник, О. М. (2009). *Методи і засоби особистісно-орієнтованого виховання :* навч.-метод. посіб. Умань : СПД Жовтий, 147 с.
8. Бойко, А. І. (2010). *Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз* : автореф. дис. ... докт. філос. наук :09.00.10 – філософія освіти / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 31 с.
9. Бондаренко, В. В. (2009). Організаційно-методичне забезпечення процесу формування соціально-комунікативної активності особистості молодшого школяра. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр.Уманського ДПУ ім. П. Тичини. Умань : ПП Жовтий, Вип. 29. С. 56 – 62.
10. Бондаренко, В. В. (2009). Соціально-комунікативна активність особистості молодшого школяра як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету.* № 166. С. 24–27.
11. Бондаренко, В. В. (2010). Історія розвитку теорії і практики соціально-комунікативної активності молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уманського ДПУ ім. П. Тичини.Умань : ПП Жовтий. Вип. 35. С. 236–243.
12. Бондаренко, В. В. (2011). Специфіка педагогічної стратегії вчителя початкової школи в процесі формування соціально-комунікативної активності молодшого школяра в урочній діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр. Уманського ДПУ ім. П. Тичини. Умань : ПП Жовтий О. О., Вип. 39, ч. 1. С. 92–97.

13. Бондаренко, В. В. (2011). Формування соціально-комунікативної активності молодших школярів в освітньому середовищі. *Наука і освіта.* № 4. С. 42–44.
14. Бочаріна, Н. О. (2013). Позитивна соціально-комунікативна активність як показник гуманістичної спрямованості соціального педагога. *Психолінгвістика* : зб. наук. пр. / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький, Вип. 12. С. 246–254.
15. Ватковська, М. Г. (2010). *Самореалізація особистості в освітньому просторі :* автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 – філософія освіти / Південноукраїнський НПУ ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 20 с.
16. Вахоцька, І. О. (2002). *Психологічні особливості міжособистісного взаєморозуміння в системі «вчитель-учень» як умова попередження конфліктів* : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 19 с.
17. Волкова, Н. П. (2007). *Педагогіка* : навч. посіб. Вид. 2-ге, перер., доп. Київ :Академвидав, 616 с.
18. Гаврилюк, О. (2015). Диференціація як одна з форм інтерактивного навчання. *Початкова освіта.* № 22. С. 4–10.
19. Герлянд, Т. М. (2007). *Соціальний розвиток молодших школярів у групах подовженого дня :* автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання / Ін-т пробл. вих. АПН України. Київ, 20 с.
20. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник.* Київ : Либідь, 376 с.
21. Горбань, Г. О. (2002). *Соціально-психологічне дослідження особистості школяра в процесі експериментального навчання :* автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 20 с.
22. Груніна, Г. М. (2013). Організація творчої та пошукової діяльності учнів. *Завучу. Усе для роботи.* № 13–14. С. 18–23.

23. Гурець, Н. Т. (1994). *Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі :* автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Харківський ДПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 24 с.
24. Дичківська, І. М. (2004). *Інноваційні педагогічні технології* : навч. посіб. Київ : Академвидав, 352 с.
25. Єльнікова, О. В. (2005). *Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу* :дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки /АПН України, Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти. Київ, 245 с.
26. Зязюн, І. А. (2002). Світоглядні пріоритети педагогіки. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн [та ін.]. Київ ; Вінниця, Ч. 1. С. 10–16.
27. Капська, А. Й. (2003). *Соціальна педагогіка* : підруч. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 328 с
28. Карапетрова, О. В. (2010). *Особливості соціально-психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку у колективі художньої самодіяльності :* автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 20 с.
29. Киричук, О. В. (2007). Соціально-комунікативна активність особистості в контексті суб'єктно-вчинкової парадигми. *Рідна школа.* № 5. С. 12–15.
30. Кияновський, А. О. (2000). *Гуманістичні засади формування особистості учня початкових класів* : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання / Херсонський ДПУ. Херсон, 21 с.
31. Коберник, Г. І. (2018). Формування соціально-комунікативної активності учнів сільської початкової школи як соціалізація особистості. URL

https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/5/visnu k_14.pdf (дата звернення: 29.11.2018).

32. Коберник, О. М. (2018). Формування навчально-пізнавальної активності студентів у процесі застосування технології проблемного навчання. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології.* 2015. Вип. 1. С. 72- 82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/profe_2015_1_9 (дата звернення:17.01.2018).
33. Комар, О. А. (2008). *Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій:* теоретико-методичні аспекти : моногр. Умань : РВЦ «Софія», 332 с.
34. Кононенко, О. Л. (1998). *Соціально-емоційний розвиток особистості.* Київ : Освіта, 255 с.
35. Корсак, К. В. (2006). *Соціально-філософський аналіз тенденцій розвитку тріади «людина – суспільство – освіта» на початку XXI століття* : автореф. дис. ... докт. філос. наук : 09.00.10 – філософія освіти / Ін-т вищ. осв. АПН України. Київ, 36 с.
36. Кремень, В. Г. (2005). Освіта й наука в Україні – інноваційні аспекти. *Стратегія. Реалізація. Результати.* Київ : Грамота, 448 с.
37. Кузікова, С. Б. (2008). *Теорія і практика вікової психокорекції* : навч. посіб. 2-ге вид. Суми : ВТД «Університетська книга», 384 с.
38. Лавриченко, Н. М. (2000). *Педагогіка соціалізації: європейські абриси* / Ін-т педагогіки АПН України. Київ : ВІРА ІНСАЙТ, 444 с.
39. Лавриченко, Н. М. (2006). *Педагогічні основи соціалізації учнівської молоді в країнах Західної Європи* : дис. … докт. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 447с.
40. Максимович, О. (2015). Моделювання розвитку успішної особистості школяра. *Початкова школа.* № 2. С. 4–12.
41. Матвієнко, Ю. С. (2013). *Тренінг соціальної активності :* навч.-метод. посіб. Полтава : Астрая, 116 с.

42. Мойсеюк, Н. Є. (2007). *Педагогіка :* навч. посіб. 5-е вид., доп. і перер. Київ, 656 с.

43. Москаленко, В. В. (2008). *Соціальна психологія* : підруч. Вид. 2-ге, випр. та доп. Київ : Центр учб. літ., 688 с.

44. Москалюк, О. І. (2007). *Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів* : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Кіровоградський ДПУ ім. В. Винниченка. Кіровоград, 20 с.

45. Мурзіна, А. В. (2009). Сутнісна характеристика формування соціальної активності особистості. *Соціальна педагогіка: теорія та практика.* № 3. С. 22–28.

46. Муштукова, О. (2014). Соціальна активність учнів. *Школа.* № 6. С. 44–47.

47. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL : https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola compressed.pdf

48. Орбан-Лембрик, Л. Е. (2002). Активність особистості як форма вияву її індивідуальності і професіоналізму. *Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології.* Київ : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка, Т. 1. С. 140–143.

49. Орбан-Лембрик, Л. Е. (2004). Соціальна поведінка як спосіб вияву активності особистості. *Соціальна психологія.* № 5. С. 12–19.

50. Орлова, О. В. (2009). Поняття про пошукову активність та її чинники у молодших школярів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Сер. 12 : Психологічні науки / МОН України, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ : НПУ, Вип. 25 (49). С. 77– 82.

51. Орлова, О. В. (2010). Актуалізація пошукової активності учнів як чинник успішної діяльності вчителя. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. 12 :

Психологічні науки / МОНУкраїни, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, Вип. 30 (54). С. 134–139.

52. *Педагогічна майстерність* : підруч. / І. А. Зязюн та ін. ; за ред. І. А. Зязюна ; МОН України, Акад. пед. майстерності. 3-е вид., допов. І перероб. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

53. Петько, Л. В. (2007). *Стимулювання соціально-комунікативної активності підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності :* автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання / НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 20 с.

54. Поліщук, С. А. (2013). *Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку* : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 158 с.

55. Поліщук, С. А. (2009). *Методичний довідник з психодіагностики :* навч.-метод. посіб. для студ. вузів. Суми : Університетська книга, 442 с.

56. Поліщук, В. М. (2015). Молодший шкільний вік як життєвий феномен. *Початкова школа*. № 6. С. 1–6.

57. Полякова, Г. (2006). Розвиток творчого потенціалу учнів засобами групової роботи на уроці. *Психолог.* № 13. С. 10–11.

58. Приходько, Ю. О., Юрченко, І. В. (2012). *Психологічний словник-довідник*. Київ : Каравела, 328 с.

59. *Психологічна діагностика особливостей когнітивного розвитку молодших школярів в умовах інформаційного суспільства :* моногр. / Гончаренко С. А. та ін. ; за ред. С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко ; НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 228 с

60. *Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів* / В. О. Олефир та ін. Харків : Прапор, 2009. 672 с.

61. Радул, В. (2013). Кореляційний взаємозв’язок соціальної зрілості та активності особистості. *Рідна школа.* № 6. С. 7–12.

62. *Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи :* посіб. / Киричук В. О. та ін. ; НАПН України, Ін-т обдарованої дитини. Київ, 2014. 132 с.

63. Савчин, М. В. (2007). *Педагогічна психологія* : навч. посіб. Київ : Академвидав, 424 с

64. Сікорська, Л. Б. (2009). *Психологічні умови оптимізації міжособистісних взаємин учнів на початковому етапі навчання :* автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 20 с.

65. Слесик, К. М. (2002). *Формування умінь спілкування молодших школярів у позакласній навчально-виховній роботі :* дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 – теорія навчання / Харківський ДПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 256 с.

66. *Соціолого-педагогічний словник* / уклад. С. У. Гончаренко та ін. ; ред. В. В. Радул. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.

67. Твердохлєб, М. (2007). Соціальна активність – засіб сучасного виховання учнів початкових класів. *Рідна школа.* № 9. С. 41–43.

68. Тернопільська, В. І. (2007). Особливості соціально-комунікативної культури молодшого школяра: стратегії педагогічного супровіду. *Теоретико- методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* Кам'янець- Подільський, С. 149–154.

69. Тернопільська, В. І. (2009).*Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності :* автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання / Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 41 с.

70. Шиловська, О. М. Авторська програма особистісного розвитку дитини молодшого шкільного віку «У злагоді із собою та усім світом». *Практична психологія та соціальна робота.* № 3. С. 61–79.

ДОДАТКИ

Додаток А

ТЕСТ
«Міркування про життєвий досвід»
(складений доктором педагогічних наук Н. Щурковою, адаптований В. Івановою, Т. Павловою, Є. Степановим)

Мета: виявити моральну вихованість молодших школярів (рівень соціально-комунікативного досвіду).

Цільова група: 2-4 класи.

Інструкція. Для успішного проведення тесту необхідна абсолютна тиша, анонімність (можливо, лише вказати статеву приналежність, поставивши в куті аркуша букву «х» - хлопчик, «д» - дівчинка).

Попередньо готуються аркуші паперу для зручнішого підрахунку результатів.

АБВ1 * 2 * 3 *

Важливо простежити за тим, щоб під час тестування атмосфера сприяла

зосередженості, щирості, відвертості. Питання тесту повинні бути прочитані по черзі рівним монотонним голосом, щоб інтонаційна насиченість не впливала на вибір відповіді.

Учням пропонується вибрати один із трьох запропонованих відповідей і позначити його в графі (а, б, в) знаком *.

1. На шляху стоїть однокласник. Тобі треба пройти. Що ти зробиш?

а). обійду, щоб не потривожити;

б). відсуну і пройду;

в). дивлячись, який буде настрій.

2. Ти помітив серед гостей непоказну дівчинку (хлопчика), яка (який) самотньо сидить осторонь. Що ти зробиш?

а). нічого, яке моє діло;

б). не знаю заздалегідь, як складуться обставини;

в). підійду і неодмінно заговорю.

3. Ти запізнюєшся до школи. Бачиш, що комусь стало погано. Що ти зробиш?

а). поспішаю до школи;

б). якщо хтось кинеться на допомогу, я теж піду;

в). телефоную 03, зупиняю перехожих ...

4. Твої сусіди переїжджають на нову квартиру. Вони старі. Як ти вчиниш?

а). запропоную свою допомогу;

б). я не втручаюся в чуже життя;

в). якщо попросять, я, звичайно, допоможу.

5. Ти дізнався, що твій однокласник несправедливо покараний. Як ти вчиниш у цьому випадку?

а). дуже серджуся і лаю кривдника останніми словами;

б). нічого: життя взагалі несправедливе;

в). вступаюсь за скривдженого.

6. Ти черговий. Підмітаючи підлогу, ти знайшов гроші. Що робиш?

а). вони мої, раз я їх знайшов;

б). завтра запитаю, хто їх втратив;

в). може бути, візьму собі.

7. Ти пишеш контрольну роботу. На що ти розраховуєш?

а). на шпаргалки;

б). на втому вчителя;

в). на свої знання.

8. Ти прийшов на прибирання школи і бачиш, що всі вже трудяться. Що ти будеш робити?

а). побалакаю трохи, потім видно буде;

б). йду негайно додому, якщо не будуть відзначати присутніх;
в). приєднаюся до кого-небудь, стану працювати з ним.

9. Якийсь чарівник пропонує тобі влаштувати твоє життя забезпечити всім необхідними. Отже, тобі непотрібно вчитися. Що ти йому відповіси?

а). погоджуся з вдячністю;
б). спочатку дізнаюся, скільком він забезпечив таким чином існування;
в). відмовляюся рішуче.

10. Тебе вчитель просить виконати суспільне доручення. Виконувати його не хочеться. Як ти вчиниш?

а). забуваю про нього, згадаю, коли зажадають звіт;
б). виконую, звичайно;
в). ухиляюся, шукаю причини, щоб відмовитися.

11. Ти був на екскурсії в чудовому, але маловідомому музеї. Чи повідомив ти комусь про це?

а). так, неодмінно скажу і постараюся зводити їх в музей;
б). не знаю, як доведеться;
в). навіщо говорити, нехай кожен вирішує, що йому треба.

12. Вирішується питання, хто б міг виконати корисну для твого класу роботу. Ти знаєш, що здатний це зробити. Як ти вчиниш?

а). піднімаю руку і повідомляю про своє бажання зробити роботу;
б). сиджу і чекаю, коли хтось назве моє прізвище;
в). я занадто дорожу своїм особистим часом, щоб погоджуватися.

13. Уроки закінчилися, ти зібрався йти додому. І от кажуть; «Є важлива справа. Треба ». Як ти вчиниш?

а). нагадаю про право на відпочинок;
б). роблю, раз треба;
в). подивлюся, що скажуть інші.

14. З тобою розмовляють образливим тоном. Як ти до цього ставишся?

а) відповідаю тим же;
б) не помічаю, це не має значення для мене;
в) рву всі відносини з цією людиною.

15. Ти дізнався, що школу закрили з якихось причин. Як ти реагуєш?

а). безмежно радий, гуляю, насолоджуюся життям;
б). стурбований, думаю, як далі вчитися;
в). буду чекати нових повідомлень.

16. Що ти відчуваєш, коли на твоїх очах хвалять когось із твоїх однокласників?

а). жахливо заздрю, мені незручно;
б). я радий, бо і в мене є свої достоїнства;

в). мені все одно.

17. Тобі подарували красиву незвичайної форми авторучку. На вулиці дорослі хлопчаки вимагають віддати подарунок їм. Що ти робиш?

а). віддаю – здоров'я дорожче;

б). постараюся втекти, кажу, що ручки у мене немає;

в). подарунків не віддаю, борюся з ними.

18. Їдучи надовго і далеко з дому, як ти себе почуваєш?

а). швидко починаю нудьгувати;

б). добре себе почуваю, краще, ніж удома;

в). не помічав.

19. Тебе просять послати книги в дитячий будинок. Що ти робиш?

а). відбираю цікаве і приношу;

б). непотрібних книг у мене немає;

в). якщо всі принесуть, я теж дещо відберу.

20. Коли ти чуєш про подвиг людини, що найчастіше приходить тобі в голову?

а). у цієї людини був, звичайно, свій особистий інтерес;

б). людині просто пощастило прославитися;

в). поважаю таких людей і не припиняю ними захоплюватися.

Аналіз результатів.

Кількість виборів, зроблених школярами в кожному випадку, необхідно підрахувати і виразити в процентному відношенні до загального числа учнів.

Показником, що свідчить про достатню моральну вихованість учнів, є кількість виборів від 10 і більше в наступних варіантах:

Графа а). Порахувати * на питання 1, 4, 11, 12, 18, 19.

Графа б). Порахувати * на питання 6, 10, 13, 15, 16.

Графа в). Порахувати * на питання 2, 3, 5, 7, 8, 9, 14, 17, 20.

Показником, що свідчить про деяку аморальну орієнтацію, егоїстичні позиції, є кількість виборів від 10 і більше в наступних варіантах:

Графа а). Порахувати * на питання 2, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 20.

Графа б). Порахувати * на питання 1, 4, 5, 8, 14, 18, 19.

Графа в). Порахувати * на питання 11, 12.

Показником, що свідчить про несформованість моральних відносин, соціально-комунікативного досвіду, нестійку, імпульсивну поведінку, є залишкова кількість виборів, де перевага явно не виявляється.

Додаток Б

Методика для вивчення соціалізації молодших школярів (автор М.Рожков)

Мета: виявити рівень соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості учнів.

Хід проведення. Учням пропонується прочитати або прослухати 20 суджень та оцінити ступінь свого погодження з їхнім змістом за наступною шкалою.

 4 – завжди;
 3 – майже завжди;
 2 – іноді;
 1 – дуже рідко;
 0 – ніколи.

1. Намагаюсь слухатися у всьому своїх вчителів та батьків.
2. Важаю, що завжди треба чимось відрізнятися від інших.
3. За що б я не брався, досягаю успіху.
4. Я вмію пробачати людей.
5. Я намагаюсь чинити так, як всі мої товариші.

6. Мені хочеться бути попереду інших у будь-якій справі.
7. Я стаю впертим, коли впевнений, що я правий.
8. Я вважаю, що робити людям добро – це головне в житті.
9. Намагаюсь робити так, щоб мене хвалили оточуючі.
10. Спілкуючись з товаришами, відстоюю свою думку.
11. Якщо я щось задумав, то обов'язково виконаю.
12. Мені подобається допомагати іншим.
13. Мені хочеться, щоб зі мною всі дружили.
14. Якщо мені не подобаються люди, то я не буду з ними спілкуватися.
15. Намагаюсь завжди перемагати і вигравати.
16. Переживаю неприємності інших, як свої.
17. Намагають не сваритися з товаришами.
18. Намагаюсь довести свою правоту, навіть якщо з моєю думкою не згодні оточуючі.
19. Якщо я берусь за справу, то обв'язково доведу її до кінця.
20. Намагаюсь захищати тих, кого ображають.

Для швидкої обробки даних, необхідно для кожного учня створити такий балнк.

1 5 9 13 17
2 6 10 14 18
3 7 11 15 19
4 8 12 16 20

Обробка отриманих даних. Середню оцінку соціальної адаптованості учні отримують при складанні всіх оцінок першого рядка і діленні цієї суми на п'ять.

Оцінка автономності обчислюється на основі аналогічних операцій з другим рядком. Оцінка соціальної активності – з третім рядком. Оцінка прихильності дітей до гуманістичних норм життєдіяльності (моральності) – з четвертим рядком.

Якщо отримуваний коефіцієнт більше трьох, то можна констатувати високу міру соціалізованості дитини; якщо ж він більше двох, але менше трьох, то це свідчить про середню міру розвитку соціальних якостей. Якщо коефіцієнт виявиться менше двох балів, то можна передбачити, що окремий учень (або група учнів) має низький рівень соціальної адаптованості.

Щоб швидше і легше проводити обробку результатів, необхідно виготовити для кожного учня бланк, в якому проти номера судження ставиться оцінка.

Обробка отриманих даних. Середню оцінку соціальної адаптованості учнів отримують при складанні усіх оцінок першого рядка і діленні цієї суми на п'ять. Оцінка автономності вираховується на основі аналогічних операцій з

другим рядком. Оцінка соціальної активності – з третім рядком. Оцінка прихильності дітей до гуманістичних норм життєдіяльності (моральності) – з четвертим рядком. Якщо отримуваний коефіцієнт більше трьох, то можна констатувати високу міру соціалізованості дитини; якщо ж він більше двох, але менше трьох, то це свідчить про середню міру розвитку соціальних якостей. Якщо коефіцієнт виявиться менше двох балів, то можна припустити, що окремий учень (чи група учнів) має низький рівень соціальної адаптованності.

Додаток В

Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації (автор Н.Лусканова)

1. Тобі подобається в школі?

 не дуже;

 подобається;

 не подобається.

2. Уранці, коли ти прокидаєшся, ти завжди з радістю йдеш у школу чи тобі часто хочеться залишитися удома?

 частіше хочеться залишитися удома;

 буває по-різному;

 йду з радістю.

3. Якби вчитель сказав, що завтра в школу йти не обов'язково, що бажаючі можуть залишитися вдома, ти пішов би в школу чи залишився вдома?

 не знаю;

 залишився б вдома;

 пішоб би до школи.

4. Тобі подобається, коли у вас відміняють якісь уроки?

 не подобається;

 буває по-різному;

 подобається.

5. Ти хотів би, щоб тобі не задавали домашніх завдань?

 хотів би;

 не хотів би;

 не знаю.

6. Ти хотів би, щоб у школі залишились одні перерви?

 не знаю;

 не хотів би;

 хотів би.

7. Ти часто розповідаєш про школу батькам?

 часто;

 рідко;

 не розповідаю.

8. Ти хотів би, щоб твій учитель був не такий строгий?

 точно не знаю;

 хотів би;

 не хотів би.

9. У тебе в класі багато друзів?

 мало;

 багато;

 немає.

10. Тобі подобаються твої однокласники?

 подобаються;

 не дуже;

 не подобаються;

Ключ

Кількість балів, які можна отримати за кожну з трьох відповідей на питання анкети.

№ запитання	Оцінка за 1-у відповідь	Оцінка за 2-у відповідь	Оцінка за 3-ю відповідь
1	1	3	0
2	0	1	3
3	1	0	3
4	3	1	0
5	0	3	1
6	1	3	0
7	3	1	0
8	1	0	3
9	1	3	0
10	3	1	0

Перший рівень. 25-30 балів – високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності. У таких дітей є пізнавальний мотив, прагнення найуспішніше виконувати усі вимоги, які ставить перед учнем школа. Учні чітко наслідують усі вказівки учителя, добросовісні і відповідальні, сильно переживають, якщо отримують незадовільні оцінки. У малюнках на шкільну тему вони зображують учителя біля дошки, процес уроку, навчальний матеріал і тому подібне.

Другий рівень. 20-24 бали – хороша шкільна мотивація.

Подібні показники мають більшість початкових класів, що вчаться, успішно справляються з навчальною діяльністю. У малюнках на шкільну тему вони також зображують навчальні ситуації, а при відповідях на питання проявляють меншу залежність від жорстких вимог і норм. Подібний рівень мотивації є середньою нормою.

Третій рівень. 15-19 балів – позитивне відношення до школи, але школа притягає таких дітей позаурочною діяльністю. Такі діти досить благополучно почувають себе в школі, проте частіше ходять до школи, щоб спілкуватися з друзями, з учителем. Їм подобається відчувати себе учнями, мати красивий портфель, ручки, зошити. Пізнавальні мотиви у таких дітей сформовані у меншій мірі, і навчальний процес їх мало зацікавлює. У малюнках на шкільну тему такі учні зображують, як правило, шкільні, але не навчальні ситуації.

Четвертий рівень. 10-14 балів – низька шкільна мотивація.

Ці діти відвідують школу неохоче, вважають за краще пропускати заняття. Науроках часто займаються сторонніми справами, іграми. Зазнають серйозні ускладнення у навчальній діяльності. Знаходяться у стані нестійкої адаптації до школи. У малюнках на шкільну тему такі діти зображують ігрові сюжети, хоча побічно вони пов’язані зі школою.

П’ятий рівень. Нижче 10 балів – негативне відношення до школи, шкільна дезадаптація. Такі діти зазнають серйозних труднощів у навчанні: вони не справляються з навчальною діяльністю, зазнають проблем у спілкуванні з однокласниками, у взаємовідносинах з учителем. Школа нерідко сприймається ними як вороже середовище, перебування в якій для них нестерпне. Маленькі діти (5-6 років) часто плачуть, просяться додому. У інших випадках учні можуть проявляти агресію, відмовлятися виконувати завдання, наслідувати ті або інші норми і правила. Часто у подібних школярів відзначаються нервово-психічні порушення. Малюнки таких дітей, як правило, не відповідають запропонованій шкільній темі, а відбивають індивідуальні пристрасті дитини.

Додаток Д

Методика «Рукавички» (автор Г.Цукерман)

Мета дослідження: вивчення відносин дітей з однолітками та комунікативних умінь.

Матеріал: вирізані з паперу рукавички (за кількістю учасників), три різнокольорових олівця.

Метод оцінювання: спостереження за взаємодією дітей, що працюють парами, та аналіз результату.

Хід роботи: проводиться у вигляді гри. Для проведення методики з паперу вирізують рукавички з різними незафарбованими візерунками. Кількість пар рукавичок відповідає числу пар учасників. Дітям, які сидять парами, дають кожному по одному зображенню рукавички і просять прикрасити їх однаково, так, щоб вони склали пару. Можна самим придумати візерунок, але спочатку їм треба домовитися між собою, який візерунок вони будуть малювати. Кожна пара молодших школярів отримує зображення рукавичок у вигляді силуету.

Критерії оцінювання:

- продуктивність спільної діяльності оцінюється за ступенем схожості візерунків на рукавичках;

- вміння дітей домовлятися, приходити до спільного рішення, вміння переконувати, аргументувати та ін.;
- взаємний контроль у процесі виконання діяльності: помічають чи діти один у одного відступу від початкового задуму, як на них реагують;
- взаємодопомога в процесі малювання;
- емоційне ставлення до спільної діяльності

Рівні оцінювання:

1. Низький рівень: у візерунках явно переважають відмінності або взагалі немає подібностей. Діти не намагаються домовитися, кожен наполягає на своєму.
2. Середній рівень: схожість часткова – окремі ознаки (колір або форма деяких деталей) збігаються, але є і помітні відмінності.
3. Високий рівень: рукавички прикрашені однаковим візерунком. Діти активно обговорюють можливий варіант узору; доходять

згоди щодо способу розфарбовування рукавичок; порівнюють способи дії і координують їх, будуючи спільну діяльність; стежать за реалізацією прийнятого задуму.

Додаток Е

Сценарій гри формування соціально-комунікативної активності молодших школярів на основі знань про казки

Тема: Лабіринт мудрості

Мета: розширити знання в аспекті народної мудрості (казок); виховувати повагу та цікавість до загальнолюдського розвитку, його невичерпних джерел – казок; розвивати інтелектуальну спроможність школярів шляхом заглиблення у загальнонародну криницю життєвої мудрості; формувати навички соціально-комунікативної активності; формувати соціально-комунікативну активність.

Обладнання: коточки з нитками (червоні і сині), ножиці, скотч, фотокартки мудреців, костюми, планшетки з умовами-завданнями, ручки, папки, столи, стільці.

Дійові особи:

Хазяїн гори Алі-Баба Мальвіна Золота рибка Баба Яга Кіт у чоботях Удав Каа Морозко Розумніший Люди

Хазяїн гори: Алі-Баба увійшов у печеру, яка була вказана йому долею, для того аби покращити їх з матір'ю матеріальний добробут. Він, як завжди, прийшов, щоб взяти трохи скарбів на прожиття… Та цього разу за ним

слідкували люди, які прагнули до наживи, люди, яким завжди було мало того, що дарувало їм життя…

Та гора зненацька для них зачинилася. Людей опанував страх, розпач, темрява посіяла паніку. Вони зчинили галас і, намагаючись знайти вихід, розбігалися хто-куди… Я не любив ніколи жадібних людей. І цей випадок не був для мене виключенням. Я вирішив їх провчити і не випускати зі своєї печери до тих пір, аж поки вони не змінять своїх цінностей в їхньому жалюгідному житті… Я дуже щиро і з добротою ставлюся до Алі-Баби, адже він єдина людина, яка знає міру і знає вагу всьому, що є в житті людей.

Алі-Баба я хочу, аби ці люди стали більш духовніші, ніж вони є на сьогодні. Ти повинен мені допомогти.

Алі-Баба: *Я* із задоволенням.

Хазяїн гори: Не допомагай їм виходити з гори. Хай заблудяться. Нам потрібно зібрати сімох мудрих казкових жителів і попросити їх навчити мудрості цих людей.

Алі-баба: *Я* пропоную ***Мальвіну, Золоту рибку, Бабу Ягу, Кота у чоботях, Удава***

Каа, Морозка.

Хазяїн гори: І ти – сьомий. Ви повинні побудувати лабіринт і так, щоб вони з нього не вийшли до тих пір поки кожен з вас не навчить мудрості це збіговисько. Хай побояться і похвилюються. Ти сам знаєш, що людина не стане мудрішою, до тих пір, поки з нею не станеться лихо…

Автор: Поки Хазяїн гори спілкувався з Алі-Бабою, люди страшенно себе почували, плакали, кричали сварилися, звинувачували один одного. Та комусь *розумнішому* це все набридло і він скрикнув:

Замовкніть! Ми потрапили в біду, і ми ніколи з неї не виберемося, якщо не заспокоїмося. Нам треба бути згуртованими, щоб знайти вихід. Люди затихли, гучна луна розкотилася по кам’яних стінах. Вони вирішили зібратися, але доволі далеко повідходили один від одного і, навіть чуючи голоси один одного, не могли зійтися. Луна захоплювала голоси і розкидала

їх по кам’яних стінах, куди хотіла, а сама гірська печера була серйозно спланованим лабіринтом, з якого вибратися так просто було неможливо.

Хазяїн гори на той час скликав казкових жителів з різних країн і вони по всьому лабіринті розмістилися кожен зі своїми завданнями.

Алі-Баба зайняв місце біля виходу з печери. Значить останнє завдання повинен був задати він і сказати заповітне «Сім, сім, відчинися». Хазяїн гори попросив Кота в чоботях і Бабу Ягу запалити вогники, на які б зійшлися

люди. Люди сходилися на бігаючі світлові зайчики, але стали не одним гуртом, а двома групами, чого і хотів Хазяїн гори. Він прагнув конкуренції серед них,

адже в ній люди активізують своє мислення; а потім подивитися, як вони будуть поводити себе після розлуки, труднощів.

Одна частина людей потрапила до кімнати Кота у чоботях, а друга – до Баби Яги. Це буди два вихідні пункти їхньої набутої колись мудрості. Тут вони отримають коточки, які будуть їх спрямовувати по потрібних для них маршрутах. І так почалося життєве випробування.

Наочно-методичні матеріали до заходу

Дайте відповіді на питання:

1. Як звали язикату жінку з казки?
2. Яка голова встановила справедливість в родині?
3. Хто подарував бідняку, який жив з мамою, чарівний перстень?
4. Де зібралися звірі на зимівлю?
5. Хто вигнав нахабну козу з домівки переляканого звірка? І хто цей звірок?

Згадайте назву казки:

«Може, не варто? – питає дідова донька. – Бо сестра може злякатися в цьому
лісі.
І хотіла розповісти, як усе було. Та мачуха нагримала на неї, мовляв, вона жадібна і заздрісна, й не хоче, щоб бабиній дочці дісталося велике багатство. Дідова дочка прикусила язика, сіла в карету і сказала батькові, що буде чекати на нього в новому домі».

Скласти уривок із пісні про казку:

Не бійся казки, бійсь брехні, а казка, казка не обдурить.

Розгадайте загадку:

Хитрюга руда
в курник загляда.
(Лисиця).

Тепер напишіть назви 5 казок, у яких є персонаж Лисиця.

Розшифрувати вираз про казку, зашифрований в цифрах:

14 1 9 14 1 2 23 3 1 15 32 29 10 17 1, 22 1 3

Казка бувальщина та в

17 11 13 17 1 22 31 14, 5 18 2 20 10 16

ній натяк добрим

16 18 15 18 5 26 31 16 23 20 18 14.

молодцям урок

14 1 9 14 1 2 23 3 1 15 32 29 10 17 1, 22 1 3

17 11 13 17 1 22 31 14, 5 18 2 20 10 16
16 18 15 18 5 26 31 16 23 20 18 14.

А Б В Г Д Е Є Ж З И І Ї Й К Л М Н
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17
О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я
18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32

Добавте загадку-добавлянку.
Багатьом був невідомий,
Нині з кожним подружив
З казки в кожного удома
Хлопчик цибулинка жив.
Дуже просто, мелодійно, він зоветься ….. Цибуліно.